

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra výtvarné výchovy

Diplomová práce
Bc. Jiřina Kvasničková
UVV – MGP

Intimní deník

Olomouc 2021

vedoucí práce: Ondřej Michálek, doc.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedenou literaturu a zdroje.

Jiřina Kvasničková

Děkuji panu Michálkovi za pomoc při vzniku této diplomové práce. Děkuji svým rodičům, kteří mě podporují ve všem, co dělám.

OBSAH

Úvod.....	6
Teoretická část.....	7
Psaný deník.....	7
Ženský deník.....	7
Zadní dům Anne Frankové	8
Deník Fridy Kahlo.....	10
Deníky Evy Hesse	12
Deník na poli výtvarného umění.....	14
Cestovní deníky Františka Skály.....	15
Cestovní deníky Michala Cihláře.....	17
David Böhm, Jiří Franta	18
Deníkové prvky v díle Louise Bourgeois	20
Suchá jehla.....	22
Jiří John	23
Naděžda Plíšková	24
Vladimír Komárek.....	26
Emanuel Ranný	27
Bohuslav Reynek	28
Praktická část.....	31
Výběr tématu a techniky.....	31
Technologie postupu	36
Příběhy jednotlivých grafických listů.....	37
List č. 1	37
List č. 2.....	39
List č. 3.....	41
List č. 4.....	43
List č. 5.....	43
List č. 6.....	44
List č. 7.....	45
List č. 8.....	46
List č. 9.....	48
List č. 10.....	50
Pedagogická část.....	62
Biblioterapie	62
Metoda tvořivého deníku.....	65
Tvořivý deník v praxi na ZUŠ Fantazie	69

Výtvarná řada na téma deník	69
Závěr	77
Seznam vyobrazení	78
Seznam použité literatury	79
Internetové zdroje	80
Anotace	81

Úvod

Téma deník jsem pro svou diplomovou práci zvolila proto, že po celý život hledám svojí podstatu, kladu si otázky a pátrám po odpovědích. Rozebírám zažité situace stále dokola a snažím se z nich učit. Ráda pozoruji věci a život kolem, občas se ztrácím ve svých pocitech a myšlenkách. Psaní deníku mi pomáhá se zorientovat, kladením slov na papír se totiž dějí velké věci. Pocity musím pojmenovat, jsou pro mě tak lépe pochopitelné a zároveň zkoumám jejich pravý původ přes změť nepochopení a frustrace. Znovu vše prožívám. Pak přichází úlevný pocit a naděje, že se věci dají zvládnout.

V teoretické části představuji autory, kteří, i přestože nejsou primárně spisovateli, svými deníky oslovují čtenáře a ukazují jim svou žitou každodennost. Dál se zabývám výtvarnými umělci, kteří při tvorbě svých děl používají některé z prvků deníku. Uvádím techniku suché jehly a autory, kteří mi byli inspirací při vlastní tvorbě.

Paralelně s deníkem kreslím do svého skicáku. Občas je mi bližší věci a myšlenky nakreslit. Obsahy deníku a skicáku se někdy shodují, jindy pouze potkávají. Vždycky jsem to ale já, moje vnímání, co je spojuje. Zabývám se uchopením všech na mě působících vjemů, a praktická část diplomová práce je pak především snahou o srozumitelnou prezentaci mých myšlenek a pocitů, které divákovi mohou i nemusí být blízké. Zpracovala jsem je již zmíněnou suchou jehlou a doplnila texty, vyňatými z mých intimních deníků.

Na závěr mluvím o převedení tématu deník do pedagogické praxe. Vytvořila jsem výtvarnou řadu na zvolené téma, kterou jsem měla možnost vyzkoušet se svými žáky na Základní umělecké škole Fantazie.

Teoretická část

Psaný deník

Deník je podle Encyklopedie literárních žánrů¹ charakterizován jako chronologicky řazené, zpravidla datované osobní záznamy, pořizované v krátkých intervalech a bez časového odstupe. Oproti ostatním žánrům má výrazný autokomunikační charakter, kdy autor vede dialog se sebou samým, s cílem sebepoznání a stvrzení vlastní identity a vnitřního světa v konfrontaci s vnějšími událostmi. Pisatel je vnitřně zainteresován a tématem deníků bývá aktuálně prožívané drama lidské existence, v rovině intimní, ale i občanské či filozofické. Kouzlo deníku je v tom, že autor na rozdíl od memoárů nezná budoucí vývoj věci a také v tom, že deník píše především pro svou potřebu s vědomím nevydatelnosti.

Existuje několik variant tohoto žánru, jako například otevřený deník, kdy autor naopak počítá se zveřejněním, nebo fiktivní deník, který je přisouzen smyšlenému pisateli. Autochtonní neboli primární deník prvotně slouží především své autorce či autorovi.²

Deníkem je každý text, psaný primárně pro vlastní potřebu, pro vlastní potěšení, charakteristický autentičností sebevyjádření a věcnou informovaností.³ Je prostředkem duševní hygieny, místem pro zaznamenání dobrého i špatného, zažitého i tušeného. Skládá se z jednotlivých částí, většinou chronologicky řazených a určitelných podle data či přibližných časových údajů zápisu. Obsahuje zpravidla záznamy o širším společenském dění, ale především informace o každodennosti autora, o jeho vnitřním prožívání, přáních a touhách a o jeho hodnotové orientaci. Poslední charakteristika deník odlišuje od sbírek citátů a pracovních či čtenářských zápisníků.⁴

Ženský deník

Zdá se, první deníkové záznamy či autobiografické poznámky žen se objevují v době osvícenství, na rozdíl od deníků mužských, které můžeme vysledovat až do císařského Říma, kdy zárodky autobiografických zápisů nalezneme například ve spisech Marca Aurelia. Stejně jako ony vznikly ve šlechtickém prostředí. Později, v 19. století, se stávají věci celkem rozšířenou a běžnou jak mezi muži, tak mezi ženami.⁵

¹ MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X., str. 98

² Viz MOCNÁ, PETERKA, str. 98

³ Viz MOCNÁ, PETERKA, str. 98

⁴ LENDEROVÁ, Milena. *A ptáš se, knížko má--: ženské deníky 19. století*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7254-956-6. str. 17

⁵ Viz LENDEROVÁ, str. 20

Neexistuje definice, na základě které bychom mohli vymezit ženský deník. Lenderová se ve své knize zaměřuje na ženské deníky 19. století a uvádí témata, jimiž se pisatelky deníků před dvěma stoletími zabývaly. Společenská situace a vnímání genderu se jistě za tento čas proměnili, témata ženskosti jsou ale dodnes v mírných proměnách aktuální. Na základě zmíněných témat si můžeme vytvořit charakteristické rysy ženských zápisků, které nám pomohou je nějakým způsobem uchopit. V ženských denících se mísí privátní a veřejná rovina, subjektivní i objektivní vnímání. Vypovídají o soukromých názorech na dívčí (ženské) vzdělávání, reflektující výchovu a sebevýchovu, cestu k manželství a realitu mateřství. Odrážejí postoje a názory žen různých věkových skupin, matek, dívek, vdov, babiček i žen, které se neprovdaly. Vyprávějí o naději a víře, o společenských aktivitách, o identifikaci s prostředím či o vzpouře proti němu. Nalezneme v nich zachycení přechodových rituálů spojených s životními cykly, obraz ženského těla a možnost jeho prezentace, přijetí či odmítnutí genderového konstruktů.⁶

Předložená témata pokládám za aktuální na základě zkoumání deníků níže zmíněných pisatelek i na základě nalezení shodných znaků ve vlastním deníku. Zmiňuji autorky deníků, které nebyly primárně spisovatelkami a podobně jako já tedy píše deník z vlastní nutkové potřeby. Přestože autorky primárně netvoří literární díla, jejich zápisy mají nezpochybnitelnou hodnotu.

Zadní dům Anne Frankové

Při snaze o zmapování tohoto tématu si nelze nevzpomenout na jedinečnou dívku Anne Frank. Deník Anny Frankové⁷, v posledním vydání pojmenovaný jako Zadní dům (jedná se o původní název, který deníku dala sama autorka), je svědectvím o životě třináctileté dívky židovského původu, která se se svou rodinou a dalšími čtyřmi lidmi schovává v zadním traktu domu v Amsterdamu.

Původně deník psala pouze pro své potřeby, na jaře 1944 však vyslechla exilové vysílání Rádia Oranje, ve kterém mluvil nizozemský ministr školství. Vyzýval, aby lidé po skončení války shromáždili a zveřejnili veškeré záznamy o utrpení nizozemského lidu, a jako příklad uvedl mimo jiné i deníky. Anne tedy začala svůj deník přepracovávat a připravovat k vydání. Toho se bohužel nedočkala, 4. srpna byl jejich úkryt odhalen a všech osm obyvatel úkrytu bylo zatčeno tzv. zelenou policií. Jediný, kdo válku přežil byl otec, který se rozhodl pro vydání Annina deníku.

Deník i Kitty, imaginární přítelkyně, které píše v deníku dopisy, jsou jí věrným společníkem.

⁶ Viz LENDEROVÁ, str. 20 - 21

⁷ FRANK, Anne, PRESSLER, Mirjam a Otto FRANK, ed. *Zadní dům: deník v dopisech : 12. červen 1942 - 1. srpen 1944*. Přeložil Magda de BRUIN-HÜBLOVÁ. Praha: Triáda, 2019. Delfín (Triáda). ISBN 978-80-7474-258-3.

„Tobě se budu moct, doufám, se vším svěřit, tak, jak jsem ještě nikomu nemohla, a doufám, že mi budeš velkou oporou. Zatím jsem v tobě měla velkou oporu, a taky v Kitty, již teď pravidelně píšu. Tenhle způsob psaní deníku se mi líbí mnohem víc a skoro se teď nemůžu dočkat hodiny, kdy mám čas do tebe psát. Mám takovou radost, že jsem si tě vzala s sebou!“⁸

Díky Anne se dozvídáme o hrůzných nacistických opatřeních proti židovskému obyvatelstvu a o jejich utrpení. Její deník má cenu jako historický pramen. Anne, sice ne příliš často, věnuje na svých stránkách pozornost aktuálnímu politickému a společenskému dění. Například úterý 13. června 1944 píše:

„Invaze ještě pokračuje výtečně, navzdory mizernému počasí, četným vichřicím, lijákům a vysokému příboji. Churchill se Smutsenem, Eisenhowerem a Arnoldem včera navštívili francouzské vesnice dobyté a osvobozené Angličany. ... Nálada v Nizozemsku se z naší zadní pevnosti nedá určit. Lidé jsou bezpochyby rádi, že ta nicnedělající (!) Anglie konečně sama přiložila ruku k dílu.“⁹

Prostřednictvím zápisků se dostáváme do skupiny lidí, která žije každý den v nejistotě, ale zároveň i s nadějí, že to všechno jednou dobře dopadne. I přes vše, co se děje ve světě tam venku, mimo zadní dům, se v tomto uzavřeném prostoru odehrávají každodenní záležitosti. Anne popisuje vztahy mezi jednotlivými členy, ať manželské nebo mezi dvěma ženami, mluví o jejich dobrých i špatných vlastnostech. Zápisky odrážejí i její názory na vlastní výchovu a rozdílnost mezi vztahem s otcem a s matkou. S matkou je, podobně jako u mnoha dcer, její vztah problémovější.

„...Najednou se mi rozbřeslo, co je s ní v nepořádku. Mamka nám sama řekla, že v nás vidí spíš přítelkyně než dcery. To je přirozeně moc hezké, ale přesto nemůže přítelkyně zastoupit místo patřící matce. Cítím potřebu brát si z mamky příklad a chovat ji v úctě a mamka mi většinou jde příkladem, o to nic, jenže právě příkladem toho, jak to nemám dělat. Matku si představuju jako ženu, která je na prvním místě velmi taktní, zejména pokud má děti našeho věku, a ne jako Mansa, která se mi, když pláču – ne bolestí, ale kvůli jiným věcem -, hlasitě směje.“

V úkrytu prožívá dva roky, od 13 do 15 let, v životě dívky intenzivní období, kdy dospívá a její tělo se proměňuje. Anne se svěřuje s pocity z tohoto přechodového období a nevyhýbá se reálným popisům změn jejího těla. Když se zamiluje do chlapce Petera, syna z druhé rodiny, která s nimi sdílí úkryt, dává nám možnost nahlédnout do jejich blízkého a intimního vztahu. Během dvou let dospívá a to se projevuje i v jejím deníku. Anne je schopná kritické sebereflexe a deník je jím pro to dobrým podkladem. Porovnává v něm sebe před odchodem do úkrytu a sebe po dvou letech skrývání, reflektuje svoje chování vůči druhým. Zabývá se i otázkami feminismu a sděluje svůj názor i představu o svém způsobu budoucího života.

⁸ Viz FRANK, str. 17

⁹ Viz FRANK, str. 265

„Jednou z mých otázek, které nedávají mému nitru pokoj, častěji bývá, proč dřív a mnohdy i teď, zaujímá žena v národech o tolik podřadnější postavení než muž. Každý může říct, že to je nespravedlivé, jenže já se s tím nespokojím, moc ráda bych znala příčinu toho velkého bezpráví!“¹⁰

Anne nám dává porozumět sama sobě, dospívajícímu děvčeti, vnímavé a citlivé bytosti. Díky ní můžeme nahlédnout do křehkého světa dospívajícího člověka, což mnohým pedagogům a rodičům bývá zapovězeno. Její deník zmiňuji nejen pro jeho výše zmíněné kvality, ale i kvůli propojení s praktickou částí diplomové práce, kdy se s osobností Anne Frankové ještě setkáme.

Deník Fridy Kahlo

Frida Kahlo se narodila do živoucí země s pestrou a divokou historií, kdy staré kultury Olméků a Aztéků byly dobyty Španěly a kdy roku 1910, tři roky po jejím narození, vypuká mexická revoluce. V chaosu, politických převratech a turbulencích žije Frida svůj život, později, jako známá malířka se se svým manželem Diegem Riverou na politickém dění spolupodílí. Mexiko je země, v jejíž kultuře se mísí katolické náboženství s mytologií starověkých kultur, lidé jsou obklopováni rozmanitou krajinou, ovocem, zvířaty a nebem. To vše má na Fridu jistě vliv, nejpodstatnější je však v její tvorbě její vnitřní život. Po úrazu, který utrpěla při jízdě autobusem, který se srazil s protijedoucím vozem, trpěla nesmírnými bolestmi. Jejím tělem projela železná tyč, žebra a páteř byly poničeny. Fridino tělo po nárazu zůstalo nahé a zkrvavené, avšak pokryté zlatým prachem, který se vznesl z poničeného pytlíčku patřícího dalšímu spolujezdci. Tento strašlivý a zároveň krásný obraz v jednom jakoby předjímal, jak na publikum budou Fridiny obrazy působit.¹¹

„In the measure that her hope was her art and her art was her heaven, the Diary is Kahlo's greatest attempt to bridge the pain of their body with the glory, humor, fertility, and outwardness of the world. She painted her interior being, her solitude, as few artists have done. The Diary connects her to the world through a magnificent and mysterious consciousness that "we direct ourselves towards ourselves through millions of beings -- stones -- bird creatures -- star beings -- microbe beings -- sources of ourselves." ¹²

Fridiny deníky byly vydány v roce 1995. Pro svůj jedinečný vzhled byly nafoceny a do knihy byly vloženy fotografie, vedle kterých jsou překlady ze španělštiny do angličtiny. Kromě textu v nich malířka a kreslířka používá barvy a linie a text se tak na některých stránkách prolíná s kresbami.

¹⁰ Viz FRANK, str. 268

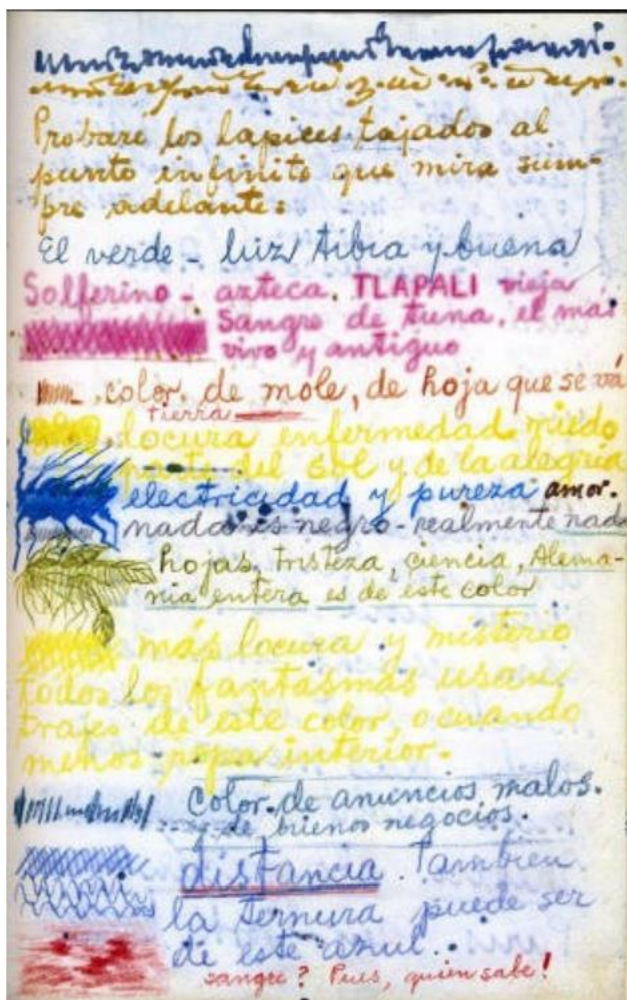
¹¹ FUENTES, Carlos, ed., The diary of Frida Kahlo: an intimate self-portrait, 1995, 186 str., str. 2 - 6

¹² Viz FUENTES, str. 16

V zápiscích Frida často mluví o silné a vášnivé lásce k Diegovi, svému manželovi. Několik stran věnuje milostným dopisům. Jejich lásku touží zhmotnit, píše, že touží Diega namalovat, avšak nenachází dostatek barev a vhodnou formu pro tak veliký cit.¹³ Nic se nevyrovná jeho rukám, jeho zelenozlatým očím, on je zrcadlem noci. Jeho podpaží se stává Fridiným přístřeškem.¹⁴

„I'd ... give sea, do kiss. I love Diego and no one else.“¹⁵

Na dalších stránkách mluví o vnímání barev, kterým se prolínají její kořeny, historie Mexika a vše, co jí obklopuje. Zelená je pro ni dobré teplé světlo, purpurová je aztécká, barva tlapali je krev opuncie, nejjasnější a nejstarší barva mole. Černá je barva ničeho, smutku, vědy, celé Německo nosí tuto barvu a také všichni duchové nosí černou, černá je pro ni barvou špatné reklamy.¹⁶

Obrázek 1 – strana z deníku Fridy Kahlo

¹³ Viz FUENTES, str. 23

¹⁴ Viz FUENTES, str. 34

¹⁵ Viz FUENTES, str. 68

¹⁶ Viz FUENTES, str. 31 - 32

Některé stránky zabírají příběhy z Fridiny fantazie inspirované starověkými mýty, jako třeba příběh o páru Neferisis a Neferunico.¹⁷ Celý příběh je doplněn kresbami. Na dalších stránkách se vyjevuje Ojosaurus, mytické starověké zvíře.¹⁸ Celou knihou se linou mžitky z jejího života převedené v poetické zápisky a vlastní vnímání reality.

Dalším Fridiným tématem je integrita těla a duše. Do deníku zapisuje slova „*Yo soy la desintegración*“¹⁹, v překladu „*Já jsem deintegrace*“ a vytváří k nim kresbu, na které z jejího těla, nabodnutého na sloupu, padají různé části. Desintegrace znamená rozpad, v tom případě si lze slova a obraz vykládat jako odkaz na její nemocné tělo, které po bylo po nehodě rozděleno na několik částí. Desintegrace může ale také znamenat rozpolcení, ztrátu organizace. V tomto případě si obraz a slova můžeme vysvětlit jako zobrazení mnoha podob jejího nitra, rozpolcenosti její duše a chování. V deníku Frida sděluje i své politické názory a víru v revoluci. Píše, že revoluce otevírá dveře inteligenci, že všichni jsou jeden a že nikdo nebojuje sám.²⁰ Na další stranu značí jména Stalin, Engels, Marx. Jindy mluví o vztahu k ostatním lidem a vnějšimu světu, udivuje se, jak „oškliví“ lidé jsou.²¹

Deníky Evy Hesse

*„I open my new book. What will you tell for the next year. To bring forth a new chapter of wisdom, hopes, joys fears. I shall be honest with myself; and therewith SUCCEED.“*²²

Těmito slovy otevírá umělkyně Eva Hesse roku 1955 svůj deník. Mezi týdenními seznamy úkolů a osobními myšlenkami využila umělkyně prostor pro vyjádření svých životních zkušeností a zamýšlení nad tím, co znamená být umělcem. Tato americká umělkyně, která je známá především pro objevování možností nových sochařských materiálů, jako například lano, pryskyřice, umělá hmota, textil, psala svoje deníky až do roku 1970, kdy ve svých 34 letech zemřela na rakovinu.²³ Ve svém deníku popisuje úzkostné stavy a podstupuje hlubokou sebeanalýzu. Mluví o svém manželství se sochařem Tomem Doylem a vztahu s umělcem Sol le Wittem. Zamýšlí se nad estetickými materiály a vzhledem ke své umělecké činnosti mluví o složitém vztahu mezi intelektem

¹⁷ Viz FUENTES, str. 47

¹⁸ Viz FUENTES, str. 82

¹⁹ Viz FUENTES, str. 60

²⁰ Viz FUENTES, str. 96

²¹ Viz FUENTES, str. 69

²² ROSEN, Barry, ed. Eva Hesse: Diaries. Yale University Press, 2016. ISBN 978 0 300 18550 8.

²³ Eva Hesse: Diaries. Hauserwith [online]. [cit. 2021-02-21]. Dostupné z: <https://www.hauserwirth.com/publications/9437-eva-hesse-diaries>

a emocemi. Zabývá se intenzivním čtením knih a prohlubuje tím znalost své duše. V roce 1955 si zapsala:

N Crime and Punishment

P All My Sons

P The Lost Horizon

P Country Girl

N Jane Eyre

N Native Son

Seznam dále pokračuje a pak se mění v textový záznam emocí

frustration anxiety

fear hate

love place

fight win

lose cry

sad lonely

happiness – happy moment not one word but entity which exists in a world not known²⁴

Kromě uvedené knihy byly deníky Evy Hesse publikovány v deníku Art in America pod názvem Order and Chaos: From the diaries of Eva Hesse.²⁵ V záznamu ze srpna roku 1966 se dozvídáme o pochybách o umění, o práci, které dále vztahuje i na vlastní osobu.

„I realize how hung up I am about always feeling what I do is wrong, not good enough. In art, my work. Always that is will break, wear badly, not last, that technically I have failed. It does paralled my life for certain.“

V prosinci 1966, se rok po skončení manželství vyrovnává s rozvodem s Tomem Doylem a píše do svého deníku:

²⁴ SPEED, Mitch. The Ellipses of Eva Hesse: Reading Her Collected Diaries. Momus [online]. [cit. 2021-02-21]. Dostupné z: <https://momus.ca/the-ellipses-of-eva-hesse-reading-her-diaries/>

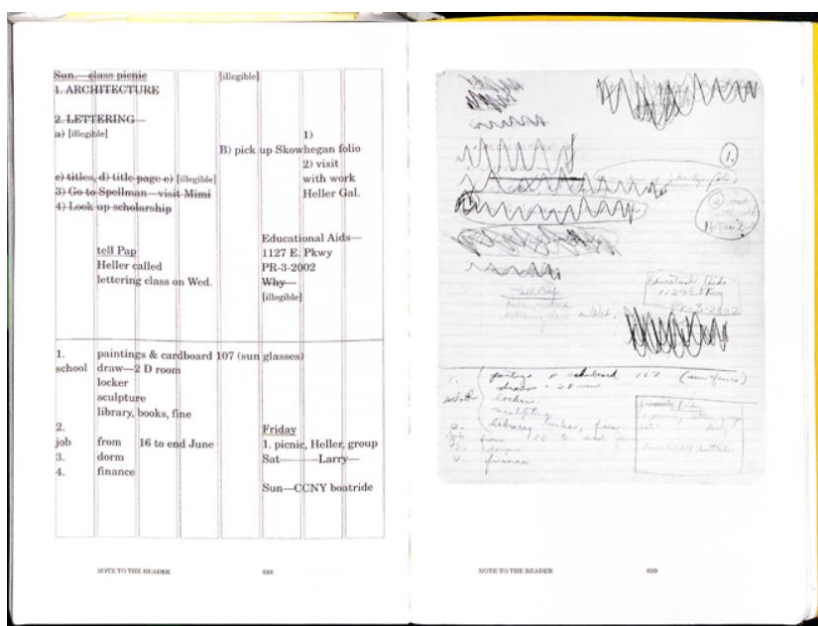
²⁵ Order and Chaos: From the diaries of Eva Hesse [online]. Art in America, 1983 [cit. 2021-02-23]. Dostupné z: <https://www.artnews.com/gallery/art-in-america/aia-photos/eva-hesse-archive/2-11905/>

„Took off wedding ring. My progress. I did not want to. Left no other alternative. I have been alone one year.

Eva Hesse byla ženskou umělkyní, bojuje s převahou mužů v americkém umění v 60. letech a v deníku reflektuje své pocity. Ze záznamu z jara 1966 se dočítáme:

„I went to help Sol to wrap his work... Helping Sol was also Ethlyn. Even in wrapping I am so competitive, saw this so clearly... the extent I have this awful trait in competing with male artists, which is so say almost everyone. Then that is not bad enough, I compete then as a woman with women in a female area.“

Za svůj krátký život se Eva Hesse stala významnou ženskou umělkyní a průkopnicí nových materiálů v sochařství. Díky deníku se k ní dostáváme blíže a jejímu umění máme šanci porozumět napřímo, bez akademických výkladů.

Obrázek 2 – oskenované stránky deníku Evy Hesse

Deník na poli výtvarného umění

Mnoho umělců používá deník pro vlastní potřebu, z vnitřního pnutí, nutnosti zaznamenávání nápadů či z jiných, osobních, důvodů. Kromě výše zmíněných umělkyní lze zmínit Deníky v dopisech Vincenta van Gogha, zápisky Paula Klee nebo deníky amerických umělců Keitha Haringa a Andyho Warhola. I staří mistři jako Eugene Delacroix či Leonardo Da Vinci psali a skicovali do svých deníků,

kterými můžeme dnes listovat. Při důkladnějším pátrání bychom u řady dalších umělců našly deník, skicák, zápisník – ať už tomu říkáme jakkoliv, umělcům poznámkové sešity vždy sloužily dobře.

Další řádky jsou věnovány umělcům, kteří povýšili deník na umělecké dílo. Uchopení deníku jako uměleckého artefaktu umělci pojmají rozdílně. Setkáme se s cestovními deníky a s jejich následným vystavením a vytvořením autorské knihy, někdy se zase autoři inspiroují pouze jednou vlastností deníku.

Cestovní deníky Františka Skály

František Skála se vydal roku 1993 pěšky z Prahy do Benátek, aby zde reprezentoval Českou republiku na benátském bienále. Československý pavilon naplnil zážitky z 850 km cesty, která vedla přes Německo a rakouské Alpy až do Benátek. Vytvořil několik kreseb a plastik z po cestě nasbíraného materiálu a po celou dobu si vedl cestovní deníky Praha – Venezia.²⁶ Jedná se o dva deníky, rozdělené podle zemí, po kterých putoval – jeden deník pro Česko, Německo a Rakousko a druhý pouze pro Itálii. Popisuje a kresebně zaznamenává v nich svět vnější, ale samozřejmě se do textu promítají osobní vnitřní prožitky. V Rakousku překračuje Alpy, šplhá se do kopců a zažívá radost z krásné a čisté krajiny, zároveň ho ale tíží stesk po rodině a ženě Evě a fyzická zátěž. Na zádech nese 30 kilogramový batoh, občas nevystačí s vodou, nenajde vhodný přístřešek na spaní a jí 3 dny ovesné vločky. Na druhou stranu se raduje z náhod, občasných milých setkání, nalezení komfortního seníku na přespaní či z dobrého jídla po dlouhé době – z věcí, které dokáže doopravdy ocenit pouze člověk na cestě, poutník. Při přechodu hranic s Itálií je cítit změna nálady a atmosféry místa, proměna krajiny, kdy hornatá krajina přechází ve zvlněné kopečky s pomalu objevujícími se olivovníky. Od popisu světa kolem přechází ke svému nitru. Vnitřní prožívání se proměňuje, občas autor pochybuje o své cestě a stýská se mu po jeho blízkých.

„21. května. Bylo mi v noci takové horko, že jsem musel sundat ponožky. Ráno jsem sledoval obří rezavou stonožku jak trénuje na trenážeru. Asi půl hodiny. Ach jak je mi zase smutno. Padlo to na mě jak deka. Rimembranza sentimentale. Nemohu se skoro ani pohnout. To se zase sečetlo. Ne, povolání tulák není nic pro mě. Co moje Evulka a drahé děťátko. A fotr tady sedí na střeše nějaké kůlny mezi zelení a kouká na bílá valící se oblaka ozářená sluncem a umírá steskem.“²⁷

Do Benátek dorazí o týden dříve, ale díky kontaktům se dostane do Terstu, kde je ubytován u přítele Giuseppea. Užívá si jeho pohostinnosti a doceňuje, jak je skvělé mít střechu nad hlavou.

²⁶ SKÁLA, František. Praha - Venezia: cestovní deníky 1993. [Praha]: Arbor vitae, 2005. [36, 36] s. ISBN 80-86300-63-3.

²⁷ Viz SKÁLA

„25.5 úterý. ... Ó jak jsem si to všechno vychutnával. Koupel, čisté bílé pokoje, sklenka vína v kuchyni. Začalo období královských hodů mezi čtyřmi stěnami. Člověk si uvědomí jak je krásné žít v domě. Mít své soukromí, večer si rozsvítit lampu nad stolem. Jíst v jejím teplém světle, nebo jen povídat si s přáteli a popíjet víno.“²⁸

Obrázek 3 – ukázka z deníku Praha – Venezia od Františka Skály

František Skála úspěšně dorazí do Benátek a s instalací výstavy mu přijede pomoci jeho rodina. Tento konec vnímám jako metaforu k lidskému hledání, pídění a vrtkavosti střídání úspěchů a neúspěchů, o kterých se v těchto Skálových denících dočteme. Na konci cesty se setká se svými blízkými, na které myslí a na kterých nakonec vždycky záleží nejvíc. Deníky jsou pro něho místem, kam vše poctivě zaznamenává, v krizích mu umožňují vyjádření a sdílení pocitů. Jsou ale také výchozím bodem pro vznik uměleckého díla, za kterým je velký příběh.

Mimo deník vedený mezi Benátkami a Prahou vytvořil František Skála ještě další cestovní deník z Peru.²⁹ V prosinci roku 2000 jel do Jižní Ameriky z důvodu vlastní výstavy, kterou připravil pro galerii v Limě. Strávil zde několik týdnů, není ale tak osamocen jako při cestě do Benátek, je obklopen pár spolecestujícími přáteli. V deníku popisuje především jak na něho působí Peru a jeho lidé. Na jednu stranu líčí negativní stránky – všudepřítomný nepořádek, smog ve městech, krádeže,

²⁸ Viz SKÁLA

²⁹ SKÁLA, František. Peru 2000. [Vydání první]. [Praha]: [vlastním nákladem Františka Skály], [2019]. 2 svazky (68; 68 nečíslovaných stran). ISBN 978-80-270-5920-1.

vidinu bělocha jako zdroje peněz, horko a dusno. Na druhou stranu samozřejmě zažívá i hezké věci, jako veselé večery pod vlivem marihuany a místního alkoholu, džungli, návštěvu tržnice s originálními předměty a látkami. Deník zakončuje mysteriálním výletem na Machu Picchu, kdy díky návštěvě v brzkých ranních hodinách má možnost si užít toto magické místo sám. Deník opět doplňuje kresbami a vydává ho jako autorskou knihu, psanou vlastní rukou.

Cestovní deníky Michala Cihláře

Michal Cihlár již za studií na VŠUP začal udivovat svými rozměrnými mnohobarevnými linoryty. Ukazoval, že tradiční techniku linorytu lze obohatit vlastním rukopisným přístupem a dosáhnout nových výtvarných dimenzí. Postupně rozvíjí svou techniku odrývaného linorytu a rozpracovává jednu kompozici do mnoha barevných přetisků. Jeho vidění světa a umělecká interpretace se soustředí na velmi civilní a v každodenním životě aktuální jevy. V roce 2003 získal ocenění v soutěži Grafika roku, ocenění Nejkrásnější kniha roku a později své specifické linorytové postupy uplatňuje i mimo pole volné grafiky. Vytváří vizuální styl pro pražskou ZOO, tvoří rozměrné billboardy i poštovní známky.³⁰

Od roku 1989 se k tvůrčím a životním činnostem přidává také cestování a s ním spojené sběratelství, fotografování a vytváření deníčků. Zápisníky vytváří od počátku sám. Ručně je šije, zapisuje zážitky, kreslí a vlepuje obrázky, fotografie či drobné reálie. Tím ukazuje subjektivní pohled na navštívené země a deníky se stávají pro recipienty přitažlivými.³¹ Deníčků od roku 1989 vytvořil několik desítek a obsahují zápisky z míst po České republice, Evropě i po celém světě.

Jedním z nich jsou dva deníky z Kuby³², které byly vydány k výstavě Michal Cihlár: CESTOU (deníčky ze 40 zemí). Umělec po zemi cestuje se svou manželkou Veronikou, která je také umělkyní. Jako umělci na Kubě pořádají workshopy a jsou v kontaktu se společností Člověk v tísni. Do deníku zapisuje okamžiky, které na cestě zažívají.

„6. 5. na holguínském autobusovém nádraží koupíme další plastové hračky do sbírky a pak dál na jih. Camión se železnými lavicemi je narvaný, dvojí přestup, jeden v Palma Soriano, měšť bez tváře a téměř bez almendronů. Nával radosti. Jsme zase v Santiagu!“³³

³⁰ CIHLÁŘ, Michal. Ostrov: dva kubánské deníčky = Island: two Cuban diaries. Zlín: Archa, [2016], ©2016. 71 stran. Archaars; svazek 5. ISBN 978-80-87545-46-1., str. 8

³¹ Viz CIHLÁŘ

³² Viz CIHLÁŘ

³³ Viz CIHLÁŘ, str. 20

Na cestách pořizuje fotografie věcí a událostí, které jsou očima evropského návštěvníka pozoruhodné, například stovky roztodivných vozíčků domácí výroby na kolečkách z ložisek.³⁴ Jeho deníčky jsou sbírkou zážitků a vjemů, které Michal Cihlář přetváří v deníkové koláže, do kterých se nebojí zakomponovat vše, co na něho působí. Deníky jsou tak autentickou zprávou o cestách i uměleckým dílem.

Obrázek 4 – strana z deníku z kubánského deníku Michala Cihláře

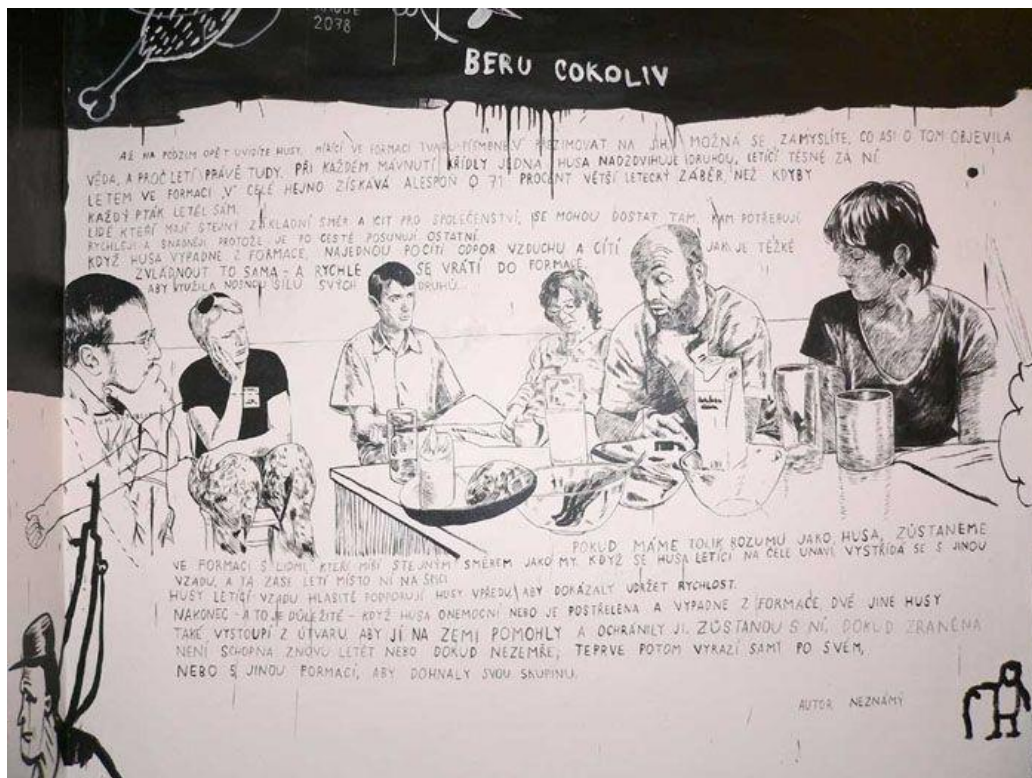
David Böhm, Jiří Franta

Umělecké duo David Böhm a Jiří Franta společně tvoří od roku 2006. Pořádají performance, zasahují do veřejného prostoru, natáčejí videa a tvoří velké nástěnné kresby, které mohou připomínat komiks nebo graffiti. Nástěnné kresby mnohdy vytvářejí v galeriích po určitý čas, samotná výstava se tedy neustále proměňuje. Právě díky časoběrnému principu a procesualnosti tvorby se jedná o druh kresebného deníku. Autoři zároveň překračují limity deníku, kdy ohraničený sešit mění za skoro až nekonečný prostor zdí. Od začátku jsou jejich záznamy určeny ke čtení, jsou velké a divákovým očím

³⁴ Viz CIHLÁŘ, str. 21

nemohou uniknout. Tvoří ve dvojici, dochází k tvůrčímu dialogu, nejedná se o vyjádření jedné osoby, jak jsme u deníků zvyklí.³⁵

Na výstavě *Není to to co by to mohlo být*³⁶, která se konala v roce 2006 v Galerii NOD, pracovali 2 měsíce. Každý den docházeli do galerie a kreslili na zdi svoje postřehy a myšlenky, nad kterými během dne přemýšleli. S přibývajícimi záznamy zdi galerie postupně tmavly. Poslední den galerii vymalovali zpět na bílo.

Obrázek 5 - foto z výstavy *Není to to co by to mohlo být*, Jiří Franta a David Böhm

David Böhm později, v roce 2013 v galerii Jirí Švestka v Praze, uspořádal výstavu 100 týdnů, která je také postavena na každodenních záznamech. Po dobu, která je obsažena v názvu výstavy, kreslil každý den do skicáku jednu kresbu, která se skládala ze dvou komponentů: textu a lidské hlavy. Snaží se ukotvit volné povolání umělce, tak, že si na každý den stanoví určité penzum práce. Jednotlivé kresby jsou výsledkem banální činnosti, dohromady však dávají hodnotný celek. Kresby primárně neslouží jako deník, mají však deníkový charakter – autor je vytváří pravidelně, objevují se

³⁵ POSPISZYL, Tomáš. About. *Böhm, Franta* [online]. [cit. 2021-02-24]. Dostupné z: <https://www.bohmfranta.net/about/>

³⁶ WORK - *Není to to co by to mohlo být*. *Böhm, Franta* [online]. [cit. 2021-02-24]. Dostupné z: <https://www.bohmfranta.net/about/>

v nich přímé odkazy k politicko-spoločenskému dění a prosakují do nich i osobní situace a stavy umělce.³⁷

Deníkové prvky v díle Louise Bourgeois

Umělkyně Louise Bourgeois se narodila ve Francii, do rodiny, která se zabývala tkaním a restaurováním starých textilií. Od roku 1938 žila a tvořila v New Yorku. Její umělecká kariéra trvala více než osm dekad, až do roku 2010. Známa je především svými rozsáhlými sochami a instalacemi, které jsou inspirovány vlastními vzpomínkami a zkušenostmi. Hnací silou jejího umění jsou vzpomínky na problémové dětství, na komplikovaný vztah s rodiči i vztah rodičů samých. Matka zemřela v Louisiných 22 letech a otec měl několik milenek, jedním z témat v jejím díle se tak stává strach z opuštění. V 50. letech vytváří kresby pavouků, ze kterých později vytváří monumentální sochy, které symbolizují postavu matky, která, podobně jako pavouci, předla a tkala v rodinné dílně.³⁸

Dílo 10 A. M. is when you come to me vytvořila v roce 2006. Jedná se o soubor dvaceti leptů v kombinaci s vodovými barvami. Zobrazuje ruce umělkyně a jejího asistenta Jerryho Gorovoye v mnoha pozicích. Jeho ruce se objevují v několika dílech Louise Bourgeois, protože jak sama metaforicky popisuje, podal jí lano a vytáhl ji, když byla na dně studny. Vyobrazení dvou rukou symbolizuje interakci dvou přátel a Louise Bourgeois tento motiv využívá v mnoha jiných dílech, kde obecně představuje závislost a podporu. Červená zde symbolizuje intenzitu emocí a zároveň teplo vznikající mezi dvěma bytostmi. Obrazy jsou nakresleny na notovém papíře, což odkazuje k rytmu jejich vztahu. Při pohledu na obrazy sestavené v jeden celek se jednotlivá gesta až ztrácí a obrazy mohou být čteny jako choreografie.³⁹

Název odkazuje k času, ve který asistent přicházel k umělkyni a začínali pracovat. Reflektuje spolehlivost a důvěrnost jejich denních setkání. Dílo vznikalo obkreslováním rukou, stává se přímým záznamem času, který společně sdíleli ve studiu. Právě pro každodenní zaznamenávání dílo zmiňují. Stejně jako v denících je i zde důležitá pravidelnost setkání a záznamů a podobně jako mezi deníkem a jeho autorem i zde mezi umělkyní a asistentem vzniká intimní a důvěrný prostor. Ze setkání se stává rituál, který udržuje člověka v rytmu života a pomáhá mu nalézt své místo.

³⁷ CHROBÁK, Ondřej. WORK - 100 týdnů. *Böhm, Franta* [online]. [cit. 2021-02-24]. Dostupné z: <https://www.bohmfranta.net/2013/100-tydnu-2013/>

³⁸ The art of Louise Bourgeois. TATE [online]. [cit. 2021-03-31]. Dostupné z: <https://www.tate.org.uk/art/artists/louise-bourgeois-2351/art-louise-bourgeois>

³⁹ Louise Bourgeois: 10 AM is when you come to me. TATE [online]. [cit. 2021-03-31]. Dostupné z: <https://www.tate.org.uk/art/artworks/bourgeois-10-am-is-when-you-come-to-me-al00345>

Obrázek 6 – 10 AM is when you come to me, Louise Bourgeois

Pokud se na deník podíváme jako na soubor či knihu osobních zážitků a vzpomínek, jako na způsob prozkoumávání osobní historie, nalezneme shodné prvky i v dalším díle Louise Bourgeois, které nese název *Ode à l’Oubli* a v překladu z francouzského jazyka znamená Óda na zapomnění. Jedná se o autorskou knihu, vytvořenou z textilií, které umělkyně během svého života nasbírala. Výběr textilního materiálu se opět vztahuje k jejímu dětství strávenému v blízkosti rodinného podniku na restaurování tkaných tapet. Vytváří koláže z látek, které se váží k její cestě životem. Používá ústřížky z noční košile, šátků, ručníků nebo ubrousky ze svatby s vlastními iniciály. Stránky textilního svazku ukazují různé techniky – od aplikace a prošívání až k vyšívání a tkaní – a odrážejí formy, které umělkyně během své kariéry používala. Vznikají tak totemické věže, soustředné kruhy a čtverce či pevně tkané mřížky.⁴⁰ Na dvou stranách se setkáme i s nápisy, které znějí takto:

„I had a flashback of something that never existed.“

„The return of repressed.“⁴¹

Tato autorská kniha by se spíše dala označit jako memoáry, autorka totiž nevytváří záznamy o aktuálním dění. Podobně jako u deníku se však zabývá svými pocity, které sice mohou pramenit z předchozích zážitků, nicméně pro autorku jsou stále živé a aktuální.

⁴⁰ Louise Bourgeois: *Ode à l’Oubli*. MoMA [online]. [cit. 2021-03-31]. Dostupné z: <https://www.moma.org/collection/works/98440>

⁴¹ Viz Louise Bourgeois: *Ode à l’Oubli*

Obrázek 7 – 30. strana z knihy *Ode à l'Oubli*, Louise Bourgeois

Suchá jehla

Technikou suché jehly jsem vytvořila praktickou část této diplomové práce. Na řádcích níže nahlížím na suchou jehlu z technologického hlediska, uvádím krátký vhled do její historie a představuji umělce, kteří touto hlubotiskovou technikou tvořili.

Při hlubotisku používáme podobně jako u tisku z výšky povrch matrice. Při tisku z výšky se barevná plocha získává z povrchu matrice a kresbu vytváří bezbarvá vyrytá místa. Na rozdíl od toho při tisku z hloubky kresbu vytváří barva, která ulpěla v rýhách na matrici. Přebytek barvy na ploše matrice se stírá a kresba se stává lépe viditelnou. Materiálů, které se dají použít jako hlubotisková matrice, je několik. Dá se použít plastová folie, kov, dřevo, litografický kámen i pevný karton. Techniky hlubotisku se dělí na mechanické a chemické. U mechanických technik, které se označují také jako suché či přímé, je stopa na matrici vytvářena fyzickou silou kladenou na ocelový hrot, který do matrice vyrývá stopy. Jedná se o suchou jehlu, rytinu, mezzotintu, rytinu na kameni a kolografii. Chemické techniky využívají pro vytvoření prohlubně do desky kyselinu. Ta se dostane pouze k místům, ke kterým jí pustí kresba vyrytá v krytu či díky jiným narušením ochranné vrstvy. Kyselina vyleptá místo na kovové desce a vytvoří vyhloubené linie o různé hloubce či tonální škále. Jako příklad chemických technik lze uvést čárový lept, měkký kryt či akvatintu.⁴²

Suchá jehla je typ lineární rytiny, která se provádí ocelovým hrotem přímo do hladkého povrchu matrice. Lze použít měděné či zinkové plechy, nebo jako v mém případě plastovou desku.

⁴² MICHÁLEK, Ondřej. Kapitoly z černého umění: přehled grafických technik a některých průmyslových technologií tisku. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4185-6.

Hloubka rýh v desce je přímo úměrná tlaku vyvíjenému na rycí jehlu a na její ostrost. Po obou stranách vrypu je současně vytlačován materiál (kov nebo plast) v podobě jakéhosi hřebínku. Tento hřebínek je odborně nazýván grátek. Vystupující hřebínek se neodstraňuje, jako v případě mědirytu, ale zachovává se a vytváří tak měkký sametový vzhled, typický pro tuto techniku.⁴³

Počátky suché jehly, stejně jako hlubotisku obecně, sahají až do 15. století. Problémem suché jehly bývá malá výše možného nákladu. Materiál není ocelovým hrotem odstraňován, je pouze odhrnován a po několikerém projetí lisem se vrací zpátky na místo, linie v matici blednou nebo se vytrácejí. Dodnes si však uchovává svou přitažlivost a těší se popularitě díky jednoduchosti, s jakou se kresba dá přenést na tiskovou plochu.⁴⁴ To dokazuje i nespočet autorů, kteří jsou jí věrní i přes některé nedostatky.

Jiří John

Jiří John byl významnou postavou v české umělecké scéně 60. let 20. století. Jeho mimořádný talent, především na poli grafiky, oceňovali nejen spolučlenové skupiny UB12, ale i širší veřejnost. Pocházel z chudých poměrů z vesnice Třešť, kterou obklopovala krajina kterou se později John při tvorbě inspiroval. Jeho díla se vyhýbají barevným i tvarovým nadsázkám, nezachycuje velkolepé motivy či figurální kompozice. Jeho styl je naopak prostý, klidný. Čistota znázorňovaných forem symbolicky ztvárněné přírody však silně rezonuje. Jeho způsob vidění dění na zemském povrchu je přirozené, až básnivé, a je pevně spjato s přírodou.⁴⁵

Již ze studií na Vysoké škole umělecko-průmyslové pocházejí Johnovy první osobité obrazy, které se vážou na kraj umělceho dětství a zachycují krajinu zpravidla v době podzimu, zimy a předjaří, v moment, kdy je nejlépe viditelná její kostra. Z této doby pocházejí obrazy Zima (1947) nebo Zimní pláň (1951). V letech 1954 až 1958 pracuje společně s Václavem Boštíkem na Památníku židovských obětí v Pinkasově synagoze, kdy její stěny popisují zhruba 72000 jmen zemřelých. Při této práci Jiří John nabyde jedinečných poznatků, které později uplatňuje ve struktuře a rytmu grafických šrafur.⁴⁶

Přechod ke grafickým technikám se u Jiřího Johna se plně projevuje v roce 1961 v obraze Přechod, směřoval k němu však od počátku své dráhy. U již zmíněného obrazu Zima znázornil linie kmenů a větví do plochy lesního průčelí vyškrabáním. Jiří John si oblíbil především techniku suché jehly pro její jednoduchost a zůstal jí věrný do konce svého života. Vytváří motivy krajin, všímá si

⁴³ KREJČA, Aleš. Grafické techniky. 3. vyd. Praha: Aventinum, 1995, 205 s. ISBN 8085277484.

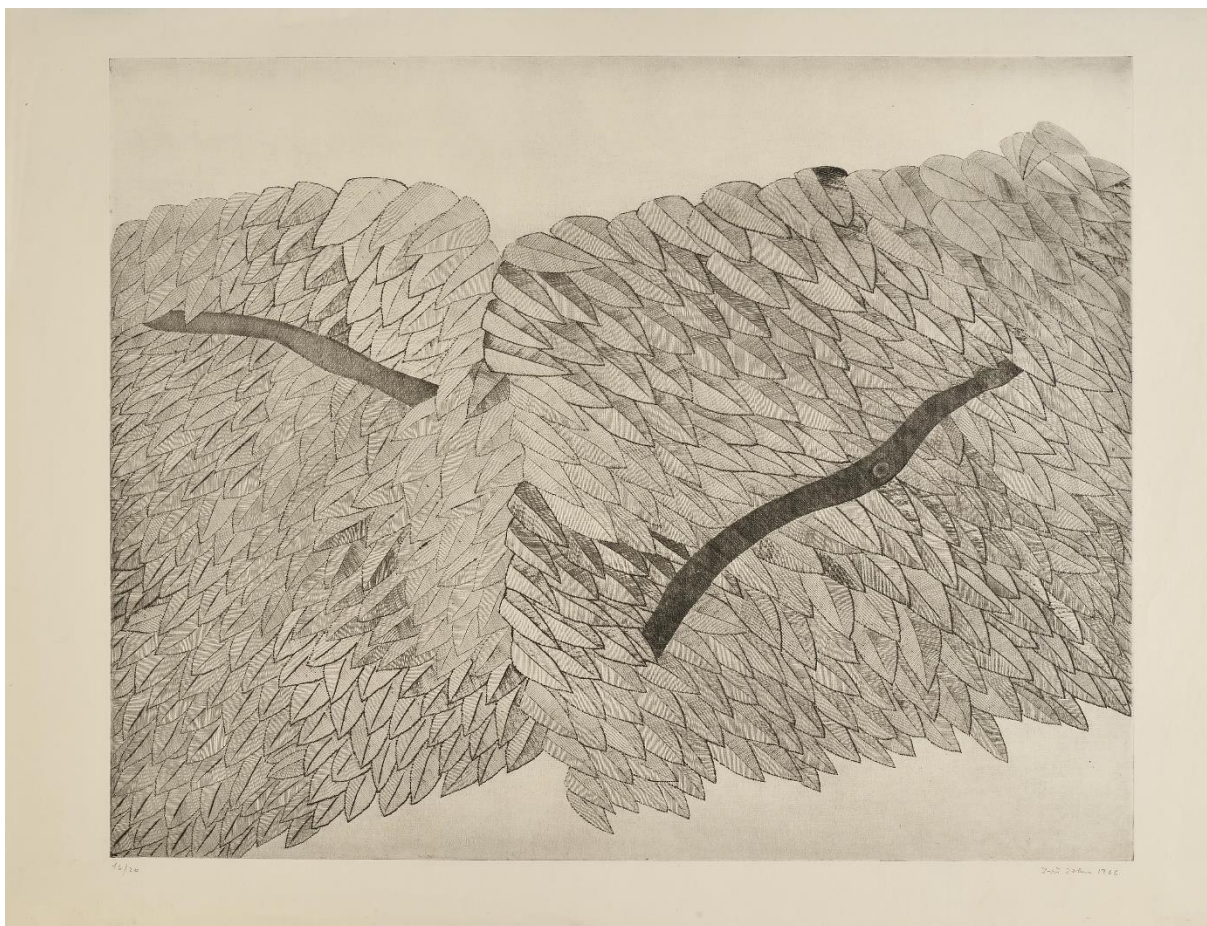
⁴⁴ Viz MICHÁLEK, str. 45

⁴⁵ DUFKOVÁ/ŠINDELKOVÁ, Mariana. Jiří John. Artlist - databáze současného umění [online]. 2013 [cit. 2021-04-09].

Dostupné z: <https://www.artlist.cz/jiri-john-936/>

⁴⁶ Viz DUFKOVÁ/ŠINDELKOVÁ

především začátku a konce roku, kdy jsou rostliny blízko zemi a kdy se rostlinný a nerostný svět prolínají. V přírodě hledá jednotu a souvislost, jejímž hlavním motivem učinil motiv vrstev, který je pro jeho tvorbu příznačný.⁴⁷

Obrázek 8 – Listoví, Jiří John, 1966

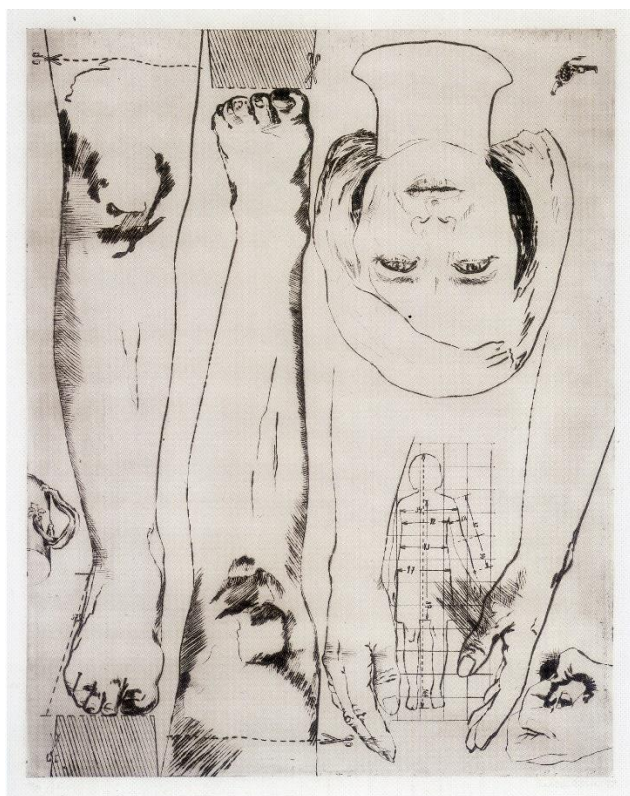
Naděžda Plíšková

Grafička, básnířka, malířka i sochařka Naděžda Plíšková se narodila v listopadu v roce 1934 na Kladensku. Během jejích studií na Akademii výtvarných umění se začala na škole formovat skupina Šmidrů, ze které se později v roce 1963 stala Křižovnická škola čistého humoru bez vtipu, jejíž členkou se stala. Členem a přední osobností byl i její manžel Karel Nepraš. Jejich bouřlivý vztah plný emocí a střetů Plíšková reflektovala ve své tvorbě. Básně vždy souvisely s uměleckou i s žitou

⁴⁷ JOHN, Jiří a Jaromír ZEMINA. Jiří John: 10 úvah o umění, o přírodě, o životě a umírání. Praha: Odeon, 1988., str. 44 - 45

skutečností, a tak ve sbírkách hovoří o svých frustracích ve vztahu s Karlem Neprašem, i o vztahu s dcerou.⁴⁸

Je považována za jednu z prvních umělkyní, která se ve svém díle soustavně, cíleně a velmi osobně věnovala genderu. Své postavení v dominantní pánské společnosti pak představila v obraze 10 pánů a 1 dáma z roku 1971, kdy sebe zachytila jako sklenici na malé pivo obklopenou samými püllitry.⁴⁹ Naděžda Plíšková ve své tvorbě představuje všední až banální předměty, kterým dává nový apelativní smysl a podtrhuje je ironií a pravdivostí popisu navazuje na svůj vlastní svět. V díle Mona Lisa (1968), ve kterém kombinuje suchou jehlu s leptem, představuje intimní problém, jak se mají natáčet vlasy a ukazuje vlastní hodnocení života. V autoportrétu Já (1969) lze až s vědeckou přesností fyzickou identitu autorky, a divák je pak autorkou vyzván ke spoluúčasti, aby ji sám poskládal. V každém listu lze rozpoznat dimenze jejího bytí, a protože vše v její grafické tvorbě má základ v jejím reálném životě, lze z něho čerpat návod pro vlastní myšlenkovou aktivitu.⁵⁰

Obrázek 9 – Já, Naděžda Plíšková, 1969

⁴⁸ CHMEL DENČEVOVÁ, Ivana. Její tvorbu poznamenalo manželství oscilující mezi láskou a nenávisí. Osudové ženy: Naděžda Plíšková [online]. [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: <https://dvojka.rozhlas.cz/jeji-tvorbu-poznamenalo-manzelstvi-oscilujici-mezilaskou-a-nenavisti-osudove-8139958>

⁴⁹ VITAR, Jan H. Jak se dělá manželství. Respekt [online]. 2019 [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/kultura/jak-se-dela-manzelstvi>

⁵⁰ Naděžda Plíšková. Kresby a grafika: [Katalog výstavy]. Olomouc, 1978.

Vladimír Komárek

Vladimír Komárek se narodil v roce 1928 v Hořensku u Semil a byl významnou osobností české výtvarné scény. Byl malířem, ilustrátorem, grafikem, a zvláště exceloval v suché jehle. Byl prý ale také skvělým vypravěčem a člověkem, který umí žít na plno.⁵¹

V jeho grafikách se odráží viděná skutečnost každodenních věcí. Tyto zdánlivě obyčejné věci jsou plné čistoty a křehkosti. Jím zobrazovaný svazek květů před zrcadlem, košíček, sklenka s vodou či maminčina košile nepoutají poutají především trvale lidskou hodnotou a lidským porozuměním. Jsou dokladem o obecné touze po naplnění a souznění s přítomným dnem. Jeho suchými jehlami prostupuje atmosféra ticha a divákovi připomíná jeho původ, návraty a echo domova.⁵²

Obrázek 10 – Jsme tři, Vladimír Komárek, 1987

⁵¹ VINKLÁŘ, Josef a Václav DUŠEK. Pokus o kus pravdy. [Litvínov]: Dialog, 1993. ISBN 80-85843-54-4., str. 134

⁵² TUNKLOVÁ, Ilona. Vladimír Komárek. Malba a grafika z let 1979-1989: [Katalog výstavy]. Hodonín, 1989.

Emanuel Ranný

Emanuel Ranný se narodil roku 1943 v Brně, kde později vystudoval malbu na Vyšší škole uměleckého průmyslu. Vnitřní potřeba ho však přivedla ke grafice, která je pro něho adekvátnějším prostředkem. Východiskem jeho tvorby je příroda, zákoutí Třebíče a okolní krajina, Vysočina, Dalmácie. Ve svých grafikách dává vzniknout bezprostředním záznamům přírody a přetváří krajinný motiv v nový samostatný výtvarný celek. Výsek krajiny se mění v bezchybně uzavřený i expresivní prostor grafického listu.⁵³

Na počátku grafické tvorby, v 60. a 70. letech, byl jeho výraz založen spíše na kontrastech černé a bílé a na omezení ploch šedých. To se ale v průběhu let změnilo a jeho nynější tvorba vyniká velkým množstvím stupňů šedé, jejichž účinnost stupňují rozličné struktury rukopisu. Zároveň opouští iluzivnost prostoru, i když u krajin je stále náznak horizontu. Tvoří plošně a z krajin se zdůrazněním podstaty stávají tajemné zašifrované obrazové znaky. Ranného grafiky tak na diváka působí melancholicky a tiše, ale na druhou stranu i dramaticky a hrozivě. Formát jeho grafik se různí, tvoří i v miniaturním měřítku, často ale inklinuje k velkému formátu.⁵⁴ Mimo jiné ilustroval básně Jana Skácela a spolupracoval s Martinem Hliským na vydání Shakespearových sonetů, které ilustroval technikou litografie.

Obrázek 11 – Krajina AB, Emanuel Ranný, 1985

⁵³ RANNÝ, Emanuel a Zdeněk ČUBRDA. Emanuel Ranný. Praha: Gallery, 2012. ISBN 978-80-86990-17-0., str. 47

⁵⁴ Viz RANNÝ a ČUBRDA, str. 47 - 48

Bohuslav Reynek

V květnu roku 1892 se v hospodářské usedlosti v Petrkově u Německého (dnes Havlíčkova) Brodu narodil manželům Reynkovým syn Bohuslav. Pod vlivem svého spolužáka a učitele na reálném gymnáziu začal malovat. Na přání otce se stal posluchačem zemědělského oboru na Vysoké škole technické, z které po několika týdnech zběhl. Překládá básně z francouzštiny a je natolik zaujat francouzskou básničkou Suzanne Renaud, že se za ní vydává do Francie, později si ji bere za manželku a společně mají dva syny, Jiřího a Daniela. Po přejezdech mezi Francií a Československem se po smrti Reynkova otce uchyluje celá rodina na rodný statek v Petrkově, kde umělec žije po zbytek svého života.⁵⁵

Z Bohuslava Reynka se stal grafik prý díky zázraku z hůry. Roku 1932 se procházel se svými syny botanicou zahradou v Grenoblu a před nimi jako znamení ležela na cestě krabice s tubami té nejlepší hlubotiskové barvy.⁵⁶

Během svého života vytvořil kolem 500 hlubotisků. Originálním rysem jeho díla je způsob, jakým se potýká s grafikou jako s tzv. černým uměním. Z počátku zkoušel své tisky kolorovat. V polovině čtyřicátých let přišel na jiný způsob – nejprve vytiskl na papír barevný podtisk, tzv. monotyp, nanášený štětcem na plochu matrice a pak následoval černý otisk téže desky z hloubky. Celý proces ukončoval barevným akcentováním zvláště významných míst, například Kristových stigmat.⁵⁷

Bohuslav Reynek se příliš netrápil problémem stranového převrácení kresby při tisku matrice. Laik se může pozastavit nad tím, proč mu nevadilo, že věž rodného statku je při pohledu ze dvora vlevo, na grafikách je však vpravo. Pokud však Reynkovy grafiky budeme chápat nikoli jako obrazy (odrazy) reality viditelného světa, ale jako jeho otisky, můžeme umělci a jeho dílu lépe porozumět.⁵⁸

Jako autodidakt studoval techniku leptu a suché jehly z příruček, cennými radami a pomocí při zpracování materiálu ho ale podporovali i přátelé tiskaři. Pro suchou jehlu používal běžný materiál – čistě měděné nebo zinkové plechy, případně upravené poocelením nebo poniklováním. Na sklonku 40. let měl také možnost vyzkoušet techniku leptu, kterých ale vzniklo podstatně méně než suchých jehel. Pro technologicky náročnější podmínky spojené s leptem nebylo v Petrkově dostatek místa ani trpělivosti.⁵⁹

⁵⁵ CHALUPA, Pavel a Bohuslav REYNEK. Bohuslav Reynek: mezi nebem a zemí. V Řevnicích: Arbor vitae ve spolupráci s galerií a nakl. Měsíc ve dne v Českých Budějovicích a obecně prospěšnou společností Smetanova Litomyšl, 2011. ISBN 978-80-87164-71-6.

⁵⁶ Viz CHALUPA a REYNEK, str. 55

⁵⁷ Viz CHALUPA a REYNEK, str. 84

⁵⁸ CHALUPA, Pavel. Bohuslav Reynek: (1892-1971). V Řevnicích: Arbor vitae ve spolupráci s Fondem Bohuslava Reynka a nakladatelstvím Měsíc ve dne v Českých Budějovicích, c2011. ISBN 978-80-87164-84-6., str. 116

⁵⁹ Viz CHALUPA, str. 117

Reynek po otisknutí své desky neničil, ale využíval toho, že na matricích suché jehly lze dále pracovat. Když nebyl s výsledkem své práce spokojený, původní tiskovou desku zcela překreslil. Z tiskové desky vytvořené pro obraz Koně v mlze udělal matrici pro obraz Job V. Protože u suché jehly nelze gumovat, můžeme na obraze Job V nalézt jak siluety koní, tak všechny původní čáry.⁶⁰ Na jednu vyrytých deskách dále pracoval a doplňoval je o další motivy. Například k desce z roku 1955 se o pět let později vrátil a z původního obrazu se stává Marie ve chlévě.⁶¹

Cyklus 10 suchých jehel s názvem Sníh vyšel roku 1941 k Vánocům. Válečné události doléhají do Petrkova z dálky. I přes toto temné období je však cyklus Sníh považován za jeden z neoptimističtějších a nejkrásnějších Reynkových opusů. Víra, že něco jako sníh může být tak jasné a čisté, dává naději. Svůj díl na tom má i tiskař Karel Sommer, který dílo mistrovsky, avšak Reynkovi nepodobně, vytiskl. Na rozdíl od něho Sommer tiskl bez polotónů vznikajících nahodilým vytřením desky, a tak tisky jsou jeden jako druhý.⁶²

Pastorale, cyklus 12 suchých jehel s pastýřskou tematikou, byl vydán na jaře 1947. Pastorální výjevy se prolínají celým jeho grafickým dílem i životem. Reynek vlastní stádo ovcí musel opustit a roku 1944 rozprodat. Tento nedobrovolný čin dává vzniknout celoživotnímu traumatu a sám autor ho přirovnává k Jidášově zradě. Cyklus je jakousi posmrtnou poctou odešlému stádu a zároveň zvětšením nového stáda, které Reynka doprovázelo až do jeho smrti.⁶³

Dalším souborem o počtu 18 suchých jehel je Pašijový cyklus. Téma pašijí, příběh o zradě, utrpení a umučení Krista, je nejrozsáhlejším cyklem a zároveň grafickým nejčastějším námětem vůbec. Inspiraci k bolestnému tématu nachází v bolestných letech 1948 – 1949, kdy byl jeho statek vyvlastněn.⁶⁴ Dalšímu biblickému tématu, tentokrát starozákonnímu, se věnuje v cyklu Job. Vytváří 9 grafických variací na téma muže, jemuž Hospodin prostřednictvím ďábla zasazoval bolestné rány, aby vyzkoušel jeho víru.⁶⁵

Kromě výše zmíněných cyklů Bohuslav Reynek vytvořil cyklus Don Quijote. Cervantesův román patřil k jeho nejoblíbenější četbě. Dál vytvořil grafický breviář, který je inspirován náměty ze Starého i Nového zákona.

⁶⁰ Viz CHALUPA, str. 126

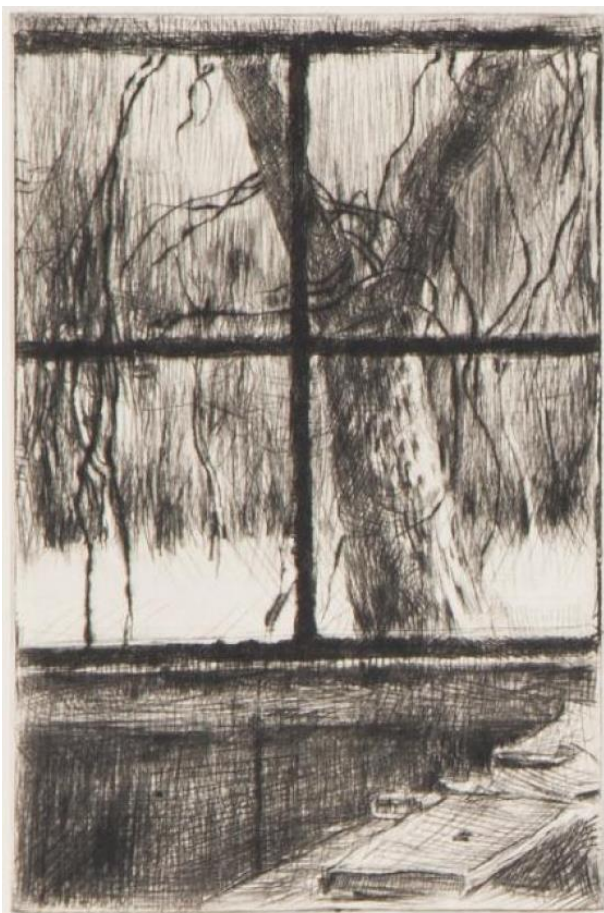
⁶¹ Viz CHALUPA, str. 129

⁶² Viz CHALUPA, str. 196

⁶³ Viz CHALUPA, str. 208

⁶⁴ Viz CHALUPA, str. 222

⁶⁵ Viz CHALUPA, str. 242

Obrázek 12 – Grafický list z cyklu Sníh VIII, Bohuslav Reynek, 1941

Obrázek 13 – Job VI., Bohuslav Reynek, 1940

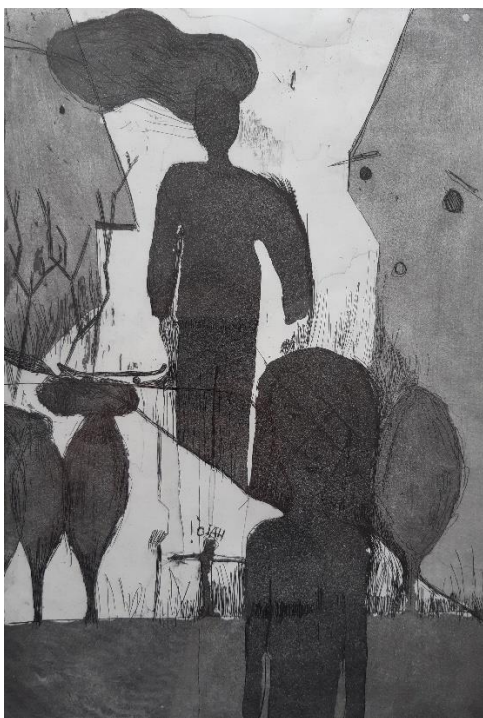
Praktická část

Výběr tématu a techniky

Při zadávání tématu do systému jsem neměla přesnou představu o podobě a tématu diplomové práce. Věděla jsem ale, že bych se chtěla dozvědět více o grafických technikách. Zajímal mě především hlubotisk, asi kvůli možnosti tvorby slabších linek, které se mi jeví jako kresebnější, na rozdíl třeba od linorytu. I v kresbě je mi bližší použít tenké pero než tlustší fix. Zároveň se mi líbí, že při hlubotisku se dá využít i plocha matrice a zanecháním malého množství pigmentu tak celý obraz zahalit do barevného oparu. Na hlubotiskových technikách mě přitahuje i nutnost většího množství věnovaného času, která ale zároveň dává prostor soustředěné a nerušené práci.

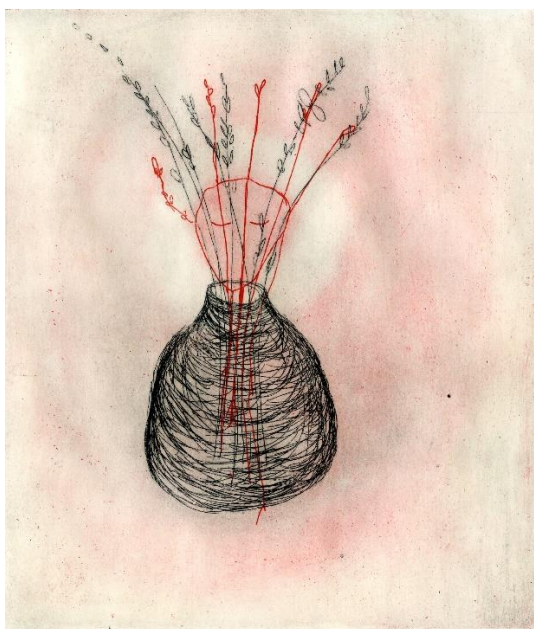
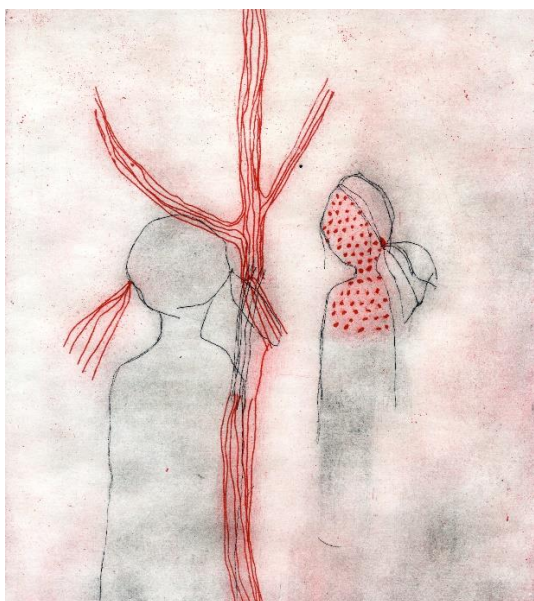
Navazuji na svou předešlou tvorbu v ateliéru grafiky, kdy jsem měla možnost několik hlubotiskových technik vyzkoušet.

Prvním dílem je obraz vytvořený čárovým leptem a akvatintou a jedná se o výjev z parku. Zmiňuji ho nejen kvůli mojí první zkušenosti s chemicky tvořeným hlubotiskem, ale i pro jeho obsah a formu zobrazení. Na obrázku jsou čitelné věci, příroda i lidé, nejde mi však reálné zobrazení skutečnosti. Spíše než o to, jak věci vypadají, mi záleží na tom, co znamenají, jak je vnímám, v jakém jsou mezi sebou vztahu a jaký je jejich význam.

Obrázek 14 – V parku, čárový lept s akvatintou

V rámci grafického ateliéru jsem vytvořila také sérii čtyř dvoubarevných grafických listů technikou čárového leptu. Nazvala jsem jí Miluj mě, nebo uschnu. V období, kdy jsem jí tvořila, jsem procházela střetem očekávání a reality v partnerském vztahu a mírnou samotou. Tehdy také vznikly, tehdy ještě netušené, kresebné návrhy, ze kterých jsem čerpala při tvorbě prvních dvou grafik této diplomové práce. Také jsem zde poprvé vyzkoušela soutisk dvou barevných matric, který dává tomuto tzv. černému umění další rozměr a tím mě velmi zaujal. Zde objevená kombinace červené a černé mě až dosud nepustila.

Obrázek 15 – grafický list z cyklu *Miluj mě nebo uschnu*

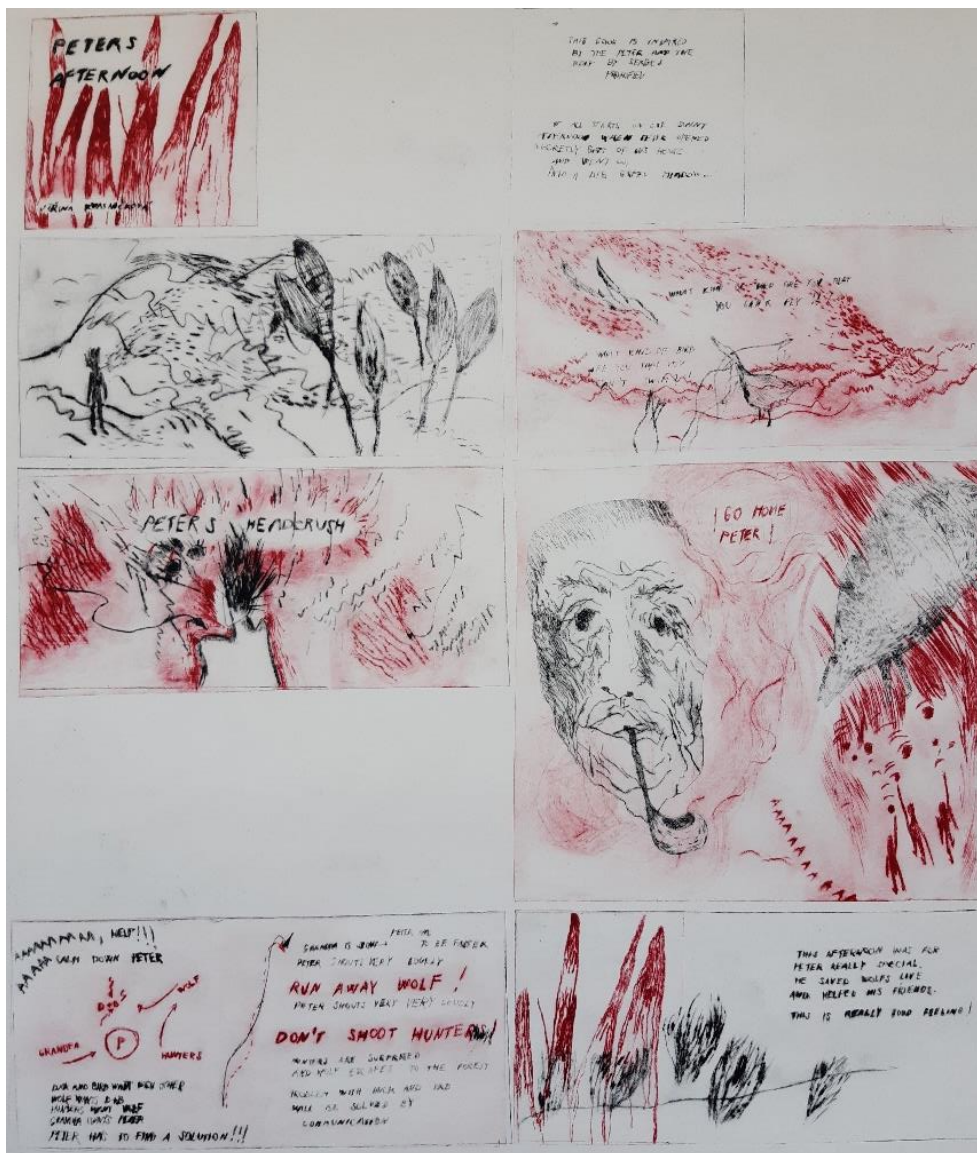
Obrázek 16 – grafický list z cyklu *Miluj mě nebo uschnu*

Obrázek 17 – grafický list z cyklu *Miluj mě nebo uschnu*

Obrázek 18 – grafický list z cyklu *Miluj mě nebo uschnu*

V druhém ročníku magisterského studia jsem měla možnost vycestovat na studijní program Erasmus+ do italského města Brescia na univerzitu nesoucí jméno LABA. V rámci předmětu ilustrace jsme měli za úkol ilustrovat příběh Pěťa a vlk od Sergeje Prokofjeva. Rozhodla jsem se příběh vytvořit technikou suché jehly, kvůli dostupnosti materiálu a možnosti jednoduchého zaznamenávání. Vznikly ilustrace některých scén, vytvořených na jednotlivých matricích, které dohromady dávaly mnou mírně

upravený obsah celého příběhu. Zpětně vidím technické nedokonalosti, určitou volnost a nedbání zásad a z toho vyplývající nejasné vyznění tohoto díla.

Obrázek 19 – ilustrace k Pěta a vlk, dvoubarevná suchá jehla

Deník si píšu zhruba od svých šestnácti let. Nejdřív jsem ho používala nepravidelně. Ke psaní jsem se uchýlovala tehdy, když jsem byla s něčím nespokojená, nebo na někoho našťvaná. Sloužil mi především jako taková nádoba, do které jsem vlévala svůj vztek.⁶⁶ Pravidelných záznamů se můj deník dočkal až při zmíněném studijním pobytu Erasmus v Itálii, na který jsem odjela na podzim roku 2019. Pobyt jsem brala jako takový čas pro sebe, ideální pro prozkoumání toho kdo jsem a co chci. Deník

⁶⁶ Inspirace u K. H. Borovského: „Epigramy jsou malé nádoby, do kterých vztek svůj nalévám, aby mi srdce nežral.“

byl dobrým společníkem na toulání po italské krajině i při cestě dovnitř sebe. V té době jsem si vytvořila návyk k psaní deníku, proto ji zde zmiňuji. Naučila jsem se psát o každodenních záležitostech i pojmenovávat věci, které se odehrávají uvnitř mě.

„17. 12. 2019

Erasmus je celkem intenzivní zkušenost, v tom smyslu, že jsem intenzivně sama se sebou. Že i přes pohodlnost musím bojovat o svůj prostor, o svoje pocity a tak nějak být razantnější. Ve vztahu k ostatním i ve vztahu k sobě. Neupadnout do vlastní pohodlnosti a chodit mezi lidmi, které potřebuji.“

Po pár zvratech způsobených propuknutím koronavirové pandemie jsem se věnovala především žití a k psaní deníku jsem se vrátila za pár měsíců, v květnu 2020. Nad tématem diplomové práce jsem průběžně uvažovala, promýšlela jsem všemožné varianty. Konečné rozhodnutí padlo v červenci.

„25. 7. 2020

Právě sedím u Ondrovo stolu v Sebranicích. O. je na zkoušce, celá rodina na dovče a já v cizím baráku sama. Jsem celkem v pohodě, nepotřebuju se z ničeho vypsát. Jen musím začít kreslit diplomku. AUTENTICITA je slovo těchto časů. DENÍK je téma mojí diplomky. Jít s kůží na trh, to nevím...“

Od začátku jsem tušila, že zveřejňovat svoje intimní zápisy nebude vždy snadné. O pár dní později jsem ještě dodala pár zásad, kterými jsem se chtěla řídit.

„1. 8. 2020

V diplomce nechci přikrášlovat, ukazovat jemnou stránku, smutnou stránku, stylizovat. Chci to tak, jak to cítím.“

Ještě jednou musím zmínit, že ukazovat intimní zápisky pro mě není nic snadného a dosud nevím, jestli se mi podařilo, co jsem si na rádcích výše slíbila. Jindy si tak trochu chráním, co se uvnitř mě odehrává. Mám pochyby o tom, že ostatní budou posuzovat, co si myslím a co cítím. Je pro mě zvláštní, že soukromí prezentuji ve škole. Jenže pro mě je důležité ukazovat lidskou stránku, která zahrnuje lásku, chyby, vztek nebo naivitu. Vnímání a prožívání máme každý subjektivní, zároveň ale každý se může setkat se stejnými situacemi jako já. Nevidím důvod, proč si to schovávat pro sebe, když druhému může pomoci už jen vědomí, že se to děje i jiným lidem. Důvodem, proč jsem si vybrala, že budu publikovat zápisy ze svého soukromí, je snaha o formulaci a prezentaci mých myšlenek tak, aby byly srozumitelné pro publikum. Aby mělo šanci, některému pocitu či myšlence porozumět a porovnat je se svou zkušeností. A je na každém, jakým způsobem to udělá - může se s nimi ztotožnit, najít určité podobnosti, nebo cítit naprostý opak.

Technologie postupu

Ilustrace k vybraným textům z deníku jsem vytvořila technikou suché jehly. Suchá jehla dobře koresponduje s tématem deníku, ve kterém jde především o přímé zaznamenání toku aktuálního dění. Tato hlubotisková technika je vhodná tím, že na matrici se dá přímo a spontánně vyrývat linie, podobně jako klást slova na papír. Soutiskem dvou plastových desek jsem docílila toho, že ilustrace jsou dvoubarevné.

Ve většině případů jsem vycházela z předem vytvořených skic, kterých jsem se ale nedržela na sto procent. Skici nebyly vytvořeny přímo pro velikost matrice a ani jsem je nekreslila s myšlenkou, že je později zpracuji suchou jehlou. Motivy ze skicáku jsem tak upravila podle toho, jak se to ke zvolené technice hodí. Při tvorbě některých ilustrací jsem skici neměla, vznikaly tak, že mě zaujal vyrytý motiv a k němu na destičku jsem fixou něco dokreslila a tím vyzkoušela, jestli je to vhodné. Při tvorbě jsem využívala i průhlednosti plastových destiček, kdy mi jejich přikládání na sebe a překrývání ukazovalo další významy vyrytých motivů.

Většina destiček je o velikosti 19 × 21 centimetrů, jedna je menší a měří 13 × 14 centimetrů a jsou vysoké zhruba 2 milimetry. Na destičku jsem si fixou zhruba načrtla požadovaný motiv nebo jsem postupovala způsobem popsáným výše. Poté jsem začala vyrývat rydlem na hlubotisk. Čím více na ní zatlačíte, tím hlubší bude žlábek, do kterého se usadí více barvy. Vytisknutá stopa je tak výraznější. Slabě vyryté dráhy do plastových desek se ale po několikátém projetí lisem znovu zaplňují odrytým materiálem, je nutné je tedy po pár výtiscích znovu prorýt.

Poté, co jsem dokončila rytí, jsem se pustila do přípravy na tisk. Barvu jsem nanášela na desku textilními tampony. Nepoužila jsem plastové karty, aby se matrice nepoškrábaly. Barvu jsem jimi rovnoměrně rozetřela po povrchu. Přebytek barvy jsem setřela novinami nastříhanými na menší kusy. Pro dobrý výsledek je dobré novinami rychle a jemně přejíždět po povrchu sem a tam a špinavé noviny vyměňovat za čisté. Na závěr jsem matrici dočistila gázou, kterou jsem otřela i okraje, aby při tisku nevytvářely nepravidelné příliš výrazné okraje. Může být náročné odhadnout, na kolik je potřeba matrici vyčistit, abych dosáhla chtěného výsledku. Občas byl vyrytý motiv více slisovaný, a tak i při stejném množství barvy vyšel jinak než předchozí. Abych dosáhla ideálního stavu, bylo nutné zkoušet.

„Střídáme-li při stírání přebytečné barvy papír a gázu a zjistíme-li v závěru (ve chvíli, kdy je kresba na desce už dobře patrná), že po použití gázy obraz na matrici už netmavne, že se čáry nebo okraje valérů nerozmazávají, že lehký krouživý pohyb gázou nezanechává žádné viditelné stopy neboli že už není na desce a v rýhách žádná přebytečná barva, můžeme přistoupit k další fázi.“⁶⁷

⁶⁷ MICHÁLEK, Ondřej. Kapitoly z černého umění: přehled grafických technik a některých průmyslových technologií tisku. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4185-6., str. 47

Mezitím jsem dala namočit papír do kádě s vodou. Použila jsem papír s názvem Diskobolos. Je to karton přírodně bílý, nebělený, s jemnou strukturou povrchu 230 g/m². Výhodou pro mou práci bylo, že snese opakované namáčení ve vodě. Papír jsem po několika minutách vyndala z vody a řádně usušila bavlněnou látkou. Je třeba, aby na povrchu papíru nezbyla žádná voda, při tisku by jinak mohly vzniknout skvrny.

Při soutisku dvou matric je nutné dbát na přesnost. Pro orientaci, kam položit matici a papír, mi posloužil papír, na který jsem udělala značky a který jsem vložila pod průsvitnou umělohmotnou folii. Na folii jsem podle značek položila matici a poté papír. Mezi válce lisu a papírem je potřeba ještě vrstvy filcu, která zajišťuje správné vytisknutí matrice. Po jednom projetí lisem jsem opatrně odrolovala filc a nadzvedla papír rukou tak, aby jednou stranou byl stále na svém místě. Druhou stranu jsem mírně nadzvedla, vyjmula již vytištěnou matici a na její místo přesně umístila druhou matici. Znovu jsem vrátila filc na papír a projela lisem na druhou stranu. Při precizní a soustředěné práci matrice sedí.

Výsledný obraz je hotový, nyní je nutné postarat se o to, aby se papír při vysychání nezvlnil. Jedna z možností je ještě vlhký papír připevnit na dřevěnou desku pomocí papírové pásky. Páska se nalepí po celém obvodu papíru, papír je rovnoměrně natažený a po vyschnutí je zcela rovný. Při použití této metody je ale nutné při výběru papíru počítat s ořezem okrajů, na kterých je přilepená páska. Já jsem zvolila metodu lisování papíru litografickým kamenem. Vytisknuté vlhké listy jsem proložila suchými papíry, a na tento „sendvič“ jsem položila litografický kámen. Papíry, které nasají vodu, je dobré pravidelně měnit za suché. Po čase je papír vylisovaný, není však dokonale rovný.

Příběhy jednotlivých grafických listů

List č. 1

Sérii 10 grafických listů s vybranými texty z mého deníku otevírá záznam z května 2019.

„Flákání plné zmaru.

Vyšla jsem se poflakovat s tím nepěkným pocitem,

že jsem něco nedokončila,

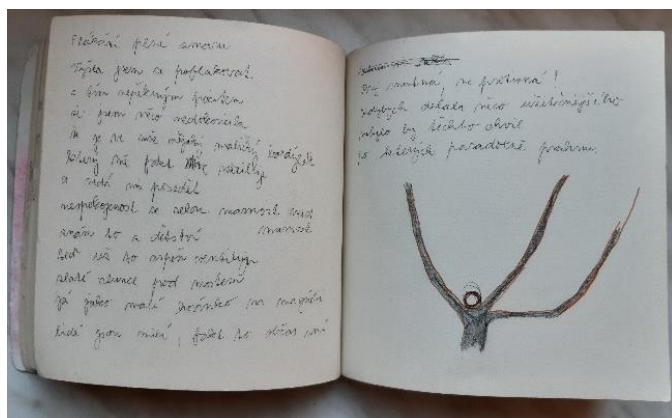
že je ve mně nějaký maličký bordýlek,

který mě fakt rozčiluje

a nedá mi posedět.

*Nespokojenost se sebou,
znám to z dětství.
Zlaté slunce pod mostem,
já jako malé hovínko na magnólii.
Lidi jsou milí, fakt to občas umí.
Prý smutná, ne protivná!
Kdybych dělala něco užitečnějšího,
nebylo by těchto chvil,
po kterých paradoxně prahnu.“*

Tento úryvek zařazuji na začátek z toho důvodu, že je nejstarší. Text, který je napsaný výše kurzívou a který jsem připsala k finálnímu grafickému listu, zůstal skoro nepozměněn. Odstranila jsem pouze slovní spojení „*marnost nad marnost*“, z toho důvodu, že neříká nic nového a je zbytečné ve vyznění obsahu textu.

Obrázek 20 – text a skica k listu č. 1

Nad ilustrací k němu jsem dlouho přemýšlela, až jsem přišla na to, že nejvýstižnější a nejlépe padnoucí je kresba, kterou jsem udělala hned po dopsání záznamu vedle něho. Tak dlouho jsem pátrala a hledala, až jsem zjistila, že to nejlepší už dávno mám. Na kresbě je strom a na něm sedí kulička. Tento obraz přímo odkazuje k větě z textu „*já jako malé hovínko na magnólii*“. Ta kulička jsem já v momentě psaní výše uvedených slov a hlavně v momentě akutního prožívání všeho, co jsem napsala.

Velikost matric je 13 × 14 centimetrů a je menší než ostatní, protože vychází z malé velikosti zápisníku. Jde o soubor dvou matric. Pro první tisk jsem zvolila šedo-zelenou a růžovou barvu. Barevně mi ale tato kombinace neseděla k ostatním matricím a barvy dostatečně nesouzněly s textem. Druhá verze s černou a světle červenou barvou lépe vyjadřuje, co chci říct.

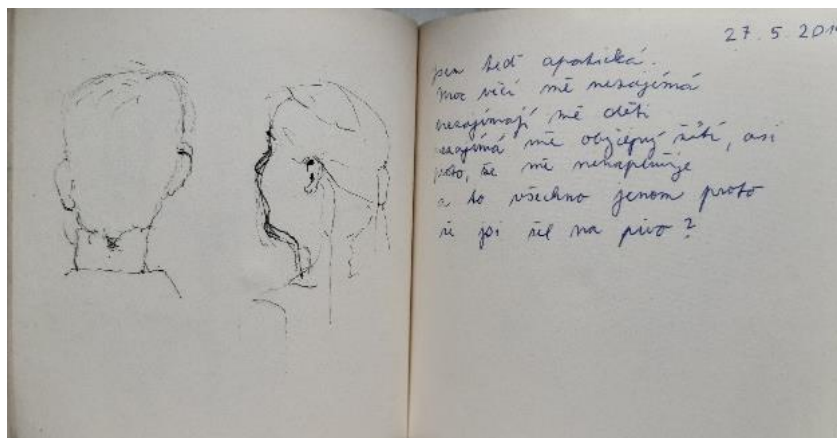
Obrázek 21 – barevná varianta listu č. 1

List č. 2

Na dalším listu je uvedený text s datem 27. 5. 2019, vznikl tedy ve stejném období jako list první. Zní následovně.

*„Jsem teď apatická,
moc věcí mě nezajímá,
nezajímá mě obyčejný život, asi proto, že mě nenaplnuje.
A to všechno jenom proto,*

že jsi šel na pivo?“

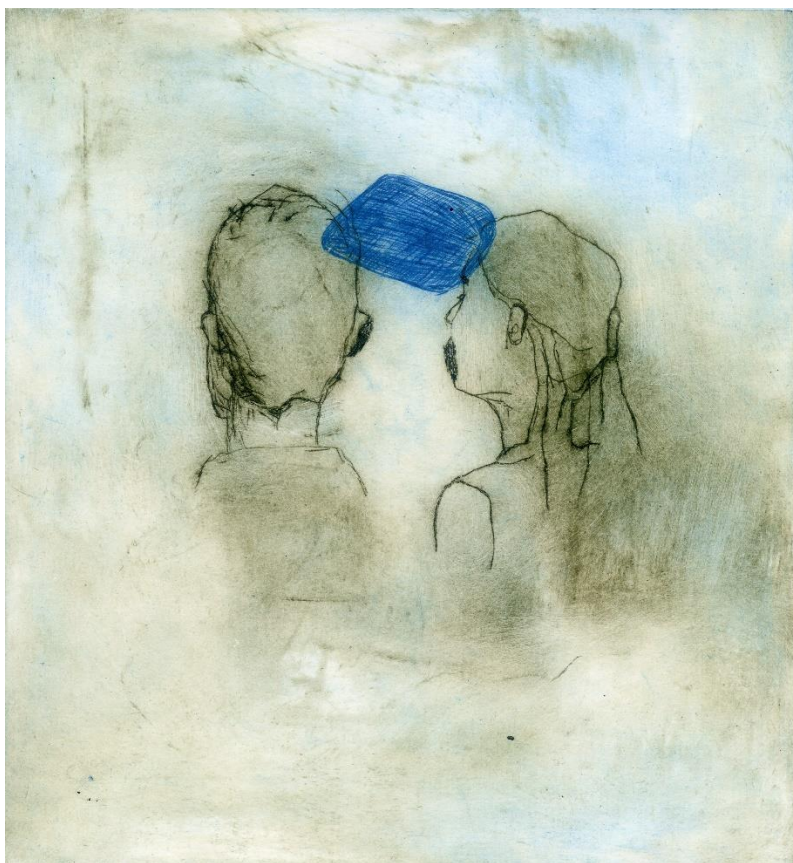
Obrázek 22 – skica a text k listu č. 2

Obrázek 23 – náhodné překrytí dvou matic

Znovu vycházím z ilustrace, kterou jsem nakreslila souběžně s textem, hned vedle něho. Finální podoba grafického listu ale vznikla náhodou. Na druhé straně plastové matrice jsem vyryla obdélníkový tvar se zaokrouhlenými okraji, který původně sloužil pouze pro jiný list. Tímto momentem se ale obdélník od původního listu odpoutal a začal přijímat úplně nové významy. Na původní skice jsou dva lidé, jsem to já a můj přítel. V textu jde ale především o něco, co je mezi námi, o mojí myšlenku, zlobu, kterou na něho a na sebe mám. Náhodně přiřazený tvar tento negativní opar skvěle vystihuje. Později zjistím, že toho vystihuje mnohem víc.

Matrice jsem nejprve natiskla v černé a modré barvě. Nakonec jsem ale zvolila místo modré červenou barvu, protože je naléhavá, alarmující a bolestivá.

Obrázek 24 - barevná varianta listu č. 2

List č. 3

Text na třetím listě jsem do deníku napsala zhruba o rok později, než předchozí dva, a to 22. 8. 2020. Otevírá sérii tří záznamů, které jsem napsala tři dny po sobě a které řeší stejnou situaci. Její vnímání se ale v závislosti na čase mění.

„Večer noc 23:00.

Jsem na tebe našťvaná.

Sere mě, jak do mě neinvestuješ čas

a nezbývají ti peníze na nás dva.

Jak jsem skulinka.

Jak jsem horko těžko vměstnaná do tvýho programu.

Jak není víkend, který bysme strávili spolu.

Jak to nikdy není jednoduchý.

Jak na mě provinile zbýváš.

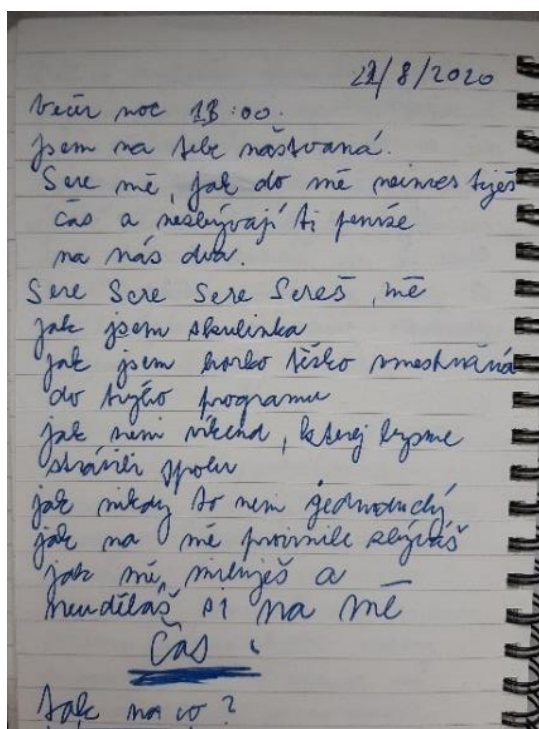
Jak mě miluješ a neuděláš si na mě čas.

Musím ti to říct

a ty to musíš změnit.“

Text je oproti původnímu záznamu mírně upraven. Vyškrtla jsem několik slov opět pro nadbytečnost. Téma je podobné, jako u předchozích listů, dotýká se prožívání mých pocitů ve vztahu. S časovým odstupem se ale mění způsob mého prožívání. Přecházím od melancholického bloudění po parcích k velké a konkrétní nahněvanosti.

Kresba, ze které vycházím při ilustraci tohoto textu, vznikla nezávisle na něm. Nachází se v jiném sešitě, ale vyjadřuje podobné pocity akutního naštvání.

Obrázek 25 – záznam z deníku k listu č. 3

Obrázek 26 – skica pro list č. 3, 4 a 5

Chapadla červené rostliny jako by uvnitř mě rostly a ze mě prýštil vztek. Černý obrazec je tady jádrem problému, který je ale schovaný pod červenými listy, přes emoce je neviditelný. Podstata je přítomná, v tuto chvíli ale není možné zjistit, o co doopravdy jde a situaci vyřešit.

List č. 4

Záznam ke čtvrtému listu jsem napsala do deníku 23. 8. 2020 a navazuje na předchozí.

„Včerejší nasrání se změnilo na smutek a výčitky, který ale nemám na koho přelejt, když tu nejsi. Na mou tklivou zprávu nereaguješ.“

Uvedený text odpovídá záznamu v mém deníku. Ilustrace vychází ze stejné kresby jako třetí list.

Konečná podoba grafického listu je podobná předchozímu obrazu. Něco se ale změnilo. V souvislosti se změnou vnímání problému, s jinými pocity, se mění i barvy motivů. Z červených chapadel se stává šedozelené smutné kapradí. Obrazec zčervenal, vyvstal na povrch a stal se palčivějším.

List č. 5

V zaznamenávání pokračuji i 24. 8. 2020.

„Dostala jsem to a hormony jsou odplaveny. Přišla únava, ale díkybohu za to. Při menstruaci jsou moje problémy hrozně zveličeny a emotivní, ale to ukazuje, jak důležitý jsou.“

Text jsem mírně upravila. Vyškrtla jsem opět nadbytečná slova a ponechala jsem to, co je nezbytné pro vyznění obsahu.

Na tomto listě přichází úleva od emocí a napětí nastrádaného před menstruací, které odchází. Po bolesti nastává úleva a nechává vzniknout novým myšlenkám a činům. Přináší naději a kuráž.

List č. 6

V druhé polovině cyklu, tedy od tohoto listu, přecházím pomalu k nadějnějším, pozitivnějším textům a grafikám s nimi spojenými. Nelze říct, že by se moje vnímání věcí a také výběr zapisovaných pocitů rázem, ze dne na den, změnil, a to jen díky tomu, že jsem si sama řekla, že se tak stane. To dobré postupně vyplynulo z toho těžšího, co může být vnímáno jako negativní. Myslím, že se nedějí jen věci špatné, a že každou těžkost je nám dáno zvládnout.

Text u šestého listu je z 4. 10. 2020.

„Domů bych trefila i poslepu.

*I kdybych byla ztracená a zmatená a šla bych přes hory a ujely mi všechny autobusy
a ztratila bych všechny peníze a telefon a měla bych hlad a žízeň.*

Vím, že bych prošla ulicí,

naproti pletárnám,

otevřela dveře, zula boty,

vyšla schody, vzala za kliku.

A byla bych tu.“

Pamatuji si moment, kdy jsem zápis psala. Jela jsem vlakem od rodičů zpátky do Olomouce. Odjížděla jsem s klidem po hezky strávené víkendy. Chtěla jsem si tu chvíli zaznamenat, protože byla výjimečná. Po dlouhých nepokojích, hádkách, křivdách z dětství a dospívání jsem dospěla do bodu, kdy už se vše zdá být dobré. Kdy jsme se s mamkou pochopily a začaly se brát takové, jaké jsme. Získaly jsme dostatečný odstup a našly pochopení jedna pro druhou. Odpustily jsme si.

Skicu pro tuto ilustraci nemám. Vzešla z obdélníkového obrazce vyrytého na matrici, která původně sloužila sedmému listu. Obdélníkový tvar pro mě v tomto případě znamená podstatu, výchozí i konečný bod. Něco, odkud pocházím a kam se vracím. Něco, co je základem pro vše, co je uvnitř mě. A tím pro mě domov je.

List č. 7

S každým novým rokem přichází chuť se zamýšlet nad uplynulým rokem a nad tím, který bude následovat. 10. ledna roku 2021 jsem si zapsala následující slova.

„Už mi moc neseď být úzkostná a pořád něco řešit. Navracím se ke spokojenosti. K tomu mi zbývá stýkat se s lidma, dělat věci pro sebe, společný čas si užívat, být vděčná za to, co je a jak žijeme my, a hlavně nesrovnávat. Samozřejmě tomu předcházely velký emoce. Ale pak jsem si uvědomila, že už stačilo. Že už se nechci takhle chovat a že nemusím. Že když se naučím pouštět, budeme se mít líp. A že můžu a umím to.“

Pro to, aby text byl v souladu s ilustrací, bylo nutné z něj vybrat to podstatné. Tím dostává ilustrace dostatečný prostor vyniknout a promluví sama za sebe. Finální text zní tedy takto:

„Už mi moc neseď být úzkostná a pořád něco řešit. Navracím se ke spokojenosti. Když se naučím pouštět, budeme se mít líp. Teď vím, že můžu a umím to.“

Text jsem spojila s kresbou židle ze skicáku. S židlí, která má dlouhé vratké nohy a kolem které poletují malé částečky. Pod ní se válí černý oblak, který se po nohách židle snaží táhnout nahoru. Jde o to, že černý oblak jsou pochyby a celkově nějaké zabřednutí v nepříjemných pocitech a situacích. Židle je naděje, že se z toho dá dostat. Má sice slabé nohy a je trochu nestabilně postavená, ale dala vzniknout podsedáku, místu, od kterého se dá odrazit, i vrátit zpátky. Vznášející částečky podporují pohyb, rozvíření, poletování a odfouknutí někam dál.

Obrázek 27 – skica k listu č. 7

Pohyb vzhůru podpořil tisk vytvořených matic, kdy jsem barevnou maticí posunula o pár milimetrů výše než maticí černou. Vznikl tak asi dvoumilimetrový rozdíl a barevný podsedák jako by odlétal ze židle. Má modrou barvu, protože jí vnímám jako nadějnou, lehkou a mám ji spojenou s letem a pohledem vzhůru. Výběr barvy byl v tomto případě jasný.

List č. 8

K posledním třem obrazům jsem vybrala kousky textu, který vzniknul během jednoho zápisu 21. 3. 2021. Je v něm pro mě víc důležitých věcí a každá z nich si zasloužila samostatný list.

„Včera byl první jarní den. Je čas na nějaký rituál. Nuže přesadila jsem pokojové rostliny a zatím jim to v novém moc sluší. K rituálu si i něco zapíšu, sice o den později, ale přece.

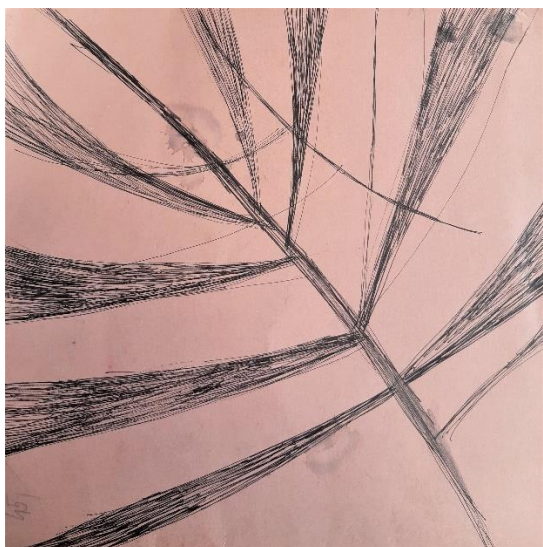
Cítím naději. Přichází jaro, nechává na sebe ale čekat. Venku pořád sněží, je zima a nevlídno. Já se na jaro ale hrozně těším a mám pocit, že příroda taky. Vzpomínám na minulý jaro, kdy jsem byla v Radčicích asi 4 měsíce, březen až červen. Byla jsem uprostřed přírody. Životní události se mi prolínaly s přírodou. Tam se odehrává celý život, od semínka, rašení, růstu, květu a sklizně až po hnůj. Byla jsem součástí celého koloběhu. K tomu bych se do budoucna ráda vrátila.“

V tomto případě jsem s textem řešila podobný problém, jako u listu č. 7. Texty z mého deníku jsou pro mě důležité a stejně tak je důležité i jejich sdělení. Znovu jsem tedy vybrala myšlenky, které jsou pro mě důležité a pokusila se je formulovat tak, aby si s ilustrací nekonkurovaly, ale vzájemně vhodně koexistovaly. Text jsem zkrátila a následující věty a ilustrace daly vzniknout finální podobě listu.

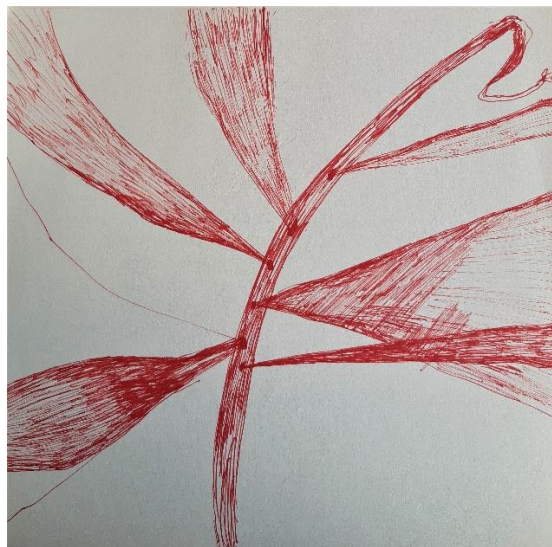
„Včera byl první jarní den a je prý čas na rituál. Květiny dostaly nové květináče a já cítím naději. Jaro přichází pomalu a nechává na sebe čekat.“

Ve městě postrádám přírodu. I přes množství parků a stromů před domem to pro mě není ono. Příroda tu nevládne, necítím se jí obklopená. V zápisu vyslovuji přání, že v budoucnu bych se ráda přesunula někam, kde mě bude pohlcovat okolní krajina.

Ilustrace tohoto záznamu vznikla na základě dvou kreseb ve skicáku. Je na nich přiblížený stonek rostliny a listů, takových příživníků, které z něho vyrůstají a zároveň ho trochu vysávají. Nakreslila jsem je v době, kdy jsem měla hodně práce a měla jsem pocit, že mi docházejí síly.

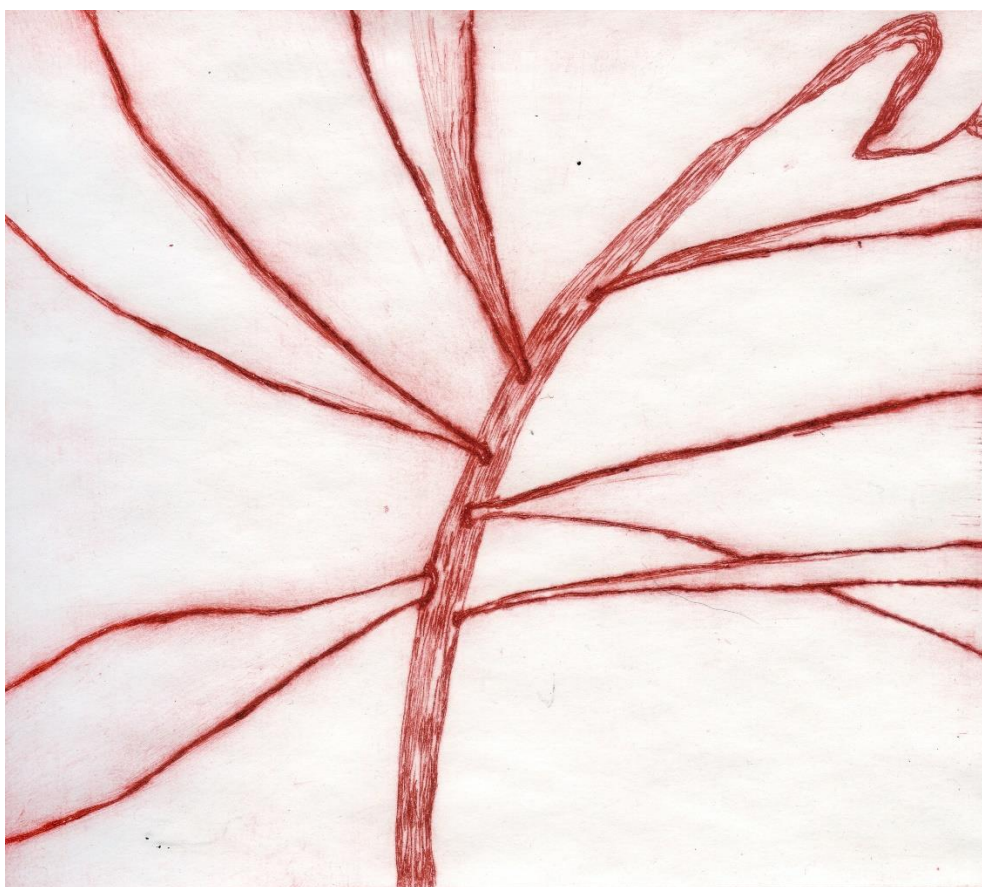

Obrázek 28 – skica k listu č. 8

Obrázek 29 – skica k listu č. 8

Vyryla jsem matrici a několikrát ji vytiskla, pořád jsem ale nebyla spokojená s výsledkem.

Obrázek 30 – varianta tisku listu č. 8

K přidání dalších malých lístků mě inspirovala moje pokojová rostlina, které se poslední dobou moc nedařilo. Listy jí upadávaly a nepokračovala v růstu. Na jaře se ale na jejím zkrouceném vrcholu stonku objevil malý nadějný lístek, který znamenal pro kytku naději. Tak jsem i já na svůj vyčerpaný stonek přidala několik malých lístků naděje. Svým vzhledem mohou působit až líbivě. Vnímám je jako takovou ozdobu, něco, co je hezké, a na co je dobré myslet a těšit se, když potřebuji povzbuzení. Většinou mi pomáhá těšit se – žene mě to kupředu.

U tohoto listu jsem vytvořila nejdřív obraz, a až potom vznikl text, který by vhodně vyjádřil mé myšlenky.

List č. 9

Text z 21. 3. 2021 pokračuje takto:

„Vystala pro mě jedna otázka, kterou řeší i O. Můžeme se vzít, aniž bychom oba změnili svoje chování? Asi ne, ale možná to asi ani jeden nechceme, zatím. Asi jsem zbytečně tlačila, na něj, i na sebe. Prostě pokud se to stane, tak se to stane. A já pokud budu cítit, že nastal moment, kdy to už dál nejde, mám možnost odejít. Ale to zatím nechci, mám O. ráda. Takže teď žiju v otázce, na kterou někdy přijde odpověď. A vím, že mě přepadnou zase jiný období, a že se všechny tyhle myšlenky můžou zase úplně změnit. Mám chuť svobodně žít. Mám pocit, že jsem se to za tři čtyři roky ve vztahu odnaučila. Ale jenom kvůli sobě. Kvůli očekáváním, který jsem si na sebe nakladla. Ale já o tom úplně nevěděla, spíš tušila. Jenže nevěděla, co s tím. Pořád jsem doufala, že mi někdo poradí. Ale ono je to na mě a je to dobře. Ve 25 letech si začínám uvědomovat, že život je v mých rukou. A že to s O. vlastně moc nesouvisí. Já jsem zodpovědná především za sebe. Ve vztahu chci žít svobodně, ale ne sobecky.

Pokud pandemie zveličuje situace a pocity, co máme, pak vím, že jsem s O. hrozně ráda. Tohle mi teď stačí, vlastně je to to nejvíc, co může být. Víc od sebe ani od něj nechci. Je úleva přestat lpět na svých očekáváním.“

Zkrácená a finální verze textu zní následovně.

„Asi jsem zbytečně tlačila, na tebe i na sebe. Teď žiju v otázce, na kterou dostanu odpověď. Pokud pandemie zveličuje situace a pocity, co máme, pak vím, že jsem s tou hrozně ráda. Víc od nás nechce. Je úleva přestat lpět na svých očekáváním.“

Kladu si otázku, jak okomentovat tento zápis. Reflektuji v něm, kam jsem se za pár let ve vztahu posunula. Kdy jsem se přes prvotní zamilovanost a období sžívání se dostala sem. Měla jsem

pocit, že je nutné tlačit na sebe i na partnera. Ale dospěla jsem ke smíření, že věci potřebují čas a našla jsem způsob, jak se vyrovnat s tím, že neovlivním všechno.

V grafice, doplňující tento text, vycházím z kresby ve skicáku a zároveň znovu používám motiv obdélníkového tvaru ze sedmého listu. Kresbu jsem vytvořila původně nezávisle na tomto textu, je na ní oheň, který jsme s přáteli jednou zapálili.

Obrázek 31 – skica k listu č. 9

Vzniklo několik variant tisku, nakonec jsem ale zvolila takový, který je čistý a podle mě výstižný.

Obrázek 32 – varianta tisku listu č. 9

Je na něm tvar, ze kterého vycházejí světelné paprsky. Je to oheň, ve kterém je síla. Obdélníkový tvar, ohniště, je pevně položen na zemi, paprsky a jejich energie z něj vycházejí. Funguje to i naopak – žhavé kousičky se mění polétavý, stále teplý, popel, který dopadá zátky na zem. Je to o síle, kterou v sobě hledám.

List č. 10

Zápis na posledním listem je poslední třetinou záznamu v deníku z 21. 3. 2021.

„Bylo to náročný období plný stereotypu, ale zároveň neustálých změn. Myslím, že to úplně nekončí. Když se podívám kolem, vidím ve společnosti a v politice největší propad. Ale pak přejdu k sobě domů, do našeho pokoje a je mi líp. Cítím lásku, klid a naději. Věřím, že se udějí ještě různé zvraty a propady, ale že to směřuje k lepšímu. Že se vzduch po bouři vyčistí a my se všichni zhluboka nadechneme čerstvého vzduchu a vydechneme do svobody. Do jara vstupuji s nadějí, těšením se,

klidem (to je novinka) a s otevřeným srdcem. S čistou myslí a se spoustou otázek, na které včas dostanu odpověď. S jistotou, že semínka vyklíčí a slunce začne svítit. S tím, že po noci vždycky přijde den.“

Vybrala jsem ze zápisu důležité momenty, ty sestavila do vět a jejich finální podoba je následující.

„Snad se vzduch po bouři vyčistí a my se všichni zhluboka nadechneme a vydechneme. Do jara vstupuju s nadějí, těšením se a klidem (to je novinka). S čistou myslí a se spoustou otázek, na které včas dostanu odpověď. S jistotou, že semínka vyklíčí a slunce začne svítit.“

Celý cyklus jsem se rozhodla uzavřít optimisticky a povzbudivě pro všechny, kteří se u něho zastaví a dojdou až k poslednímu listu.

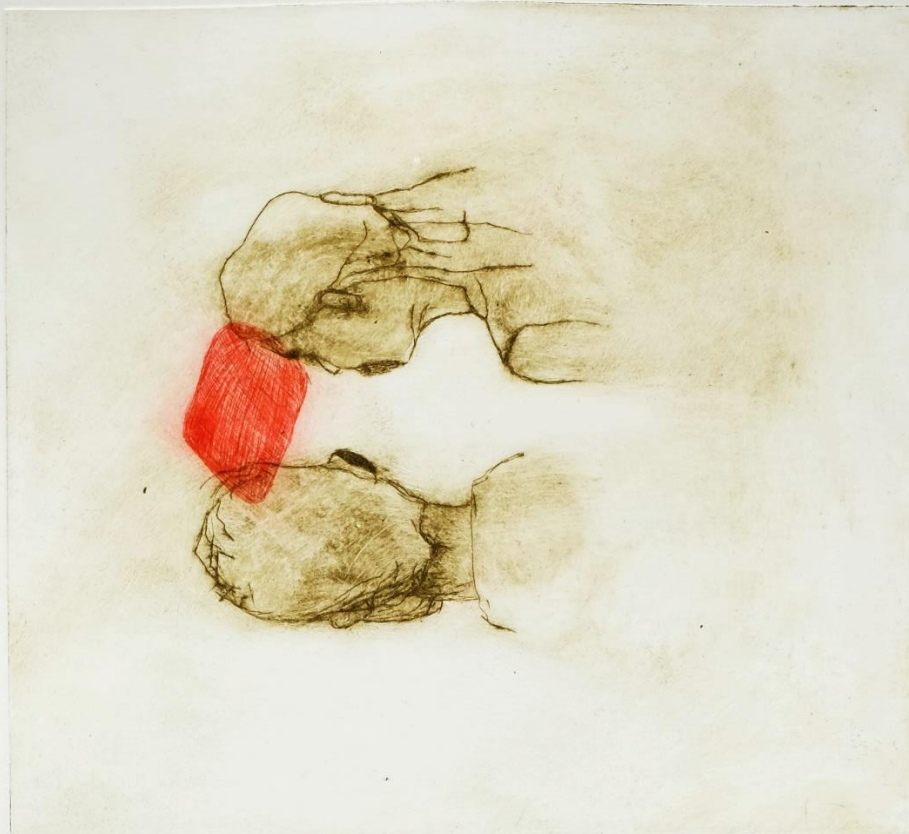
Ilustrace k němu vychází z matric pro první list. Celý cyklus tím uzavírám. Z kuličky na stromě se stalo slunce, které září nad polem a které vidíme průhledem mezi kmenem a větvemi stromu. Můj pohled se přemístil z mého nitra ven. Ze sebe se snažím předat ostatním, co jde. Zvolila jsem hojně používaný motiv svítícího slunce jako symbol štěstí a naděje proto, že je jasný a mnoho lidí mu může porozumět.

květen 2019

Flákání plné zmaru. Vyšla jsem se poflakovat s tím nepěkným pocitem, že jsem něco nedokončila, že je ve mně nějaký maličký bordýlek, který mě rozčljuje a nedá mi posedět. Nespokojenost se sebou. Zlaté slunce pod mostem, já jako malé hovínko pod magnólii. Lidé jsou milí, fakt to občas umí. Prý smutná, ne protivná! Kdyžbych dělala něco užitečnějšího, nebylo by těchto chvílí, po kterých paradoxně prahnu.

Obrázek 33 – List č. 1

27. 5. 2019

Jsem teď apatická, moc věcí mě nezajímá. Nezajímá mě obyčejný život, asi proto, že mě nenaplňuje.

A to všechno jenom proto, že jsi šel na pivo?

Obrázek 34 – List č. 2

22. 8. 2020

Večer noc 23:00.

Jsem na tebe naštvaná. Sere mě, jak do mě neinvestuješ čas a nezbývají ti peníze na nás dva.

Jak jsem skulinka.

Jak jsem horko těžko vměstnaná do tvého programu.

Jak není víkend, kteréj bysme strávili spolu.

Jak nikdy to není jednoduchý.

Jak na mě provinile zbýváš.

Jak mě miluješ a neuděláš si na mě čas.

Musím ti to říct a ty to musíš změnit.

Obrázek 35 – List č. 3

23. 8. 2020

Včerejší nasrání se změnilo na smutek a včítky, který ale nemám na koho přelit, když tu nejsi. Na mou tklivou zprávu nereaguješ.

Obrázek 36 – List č. 4

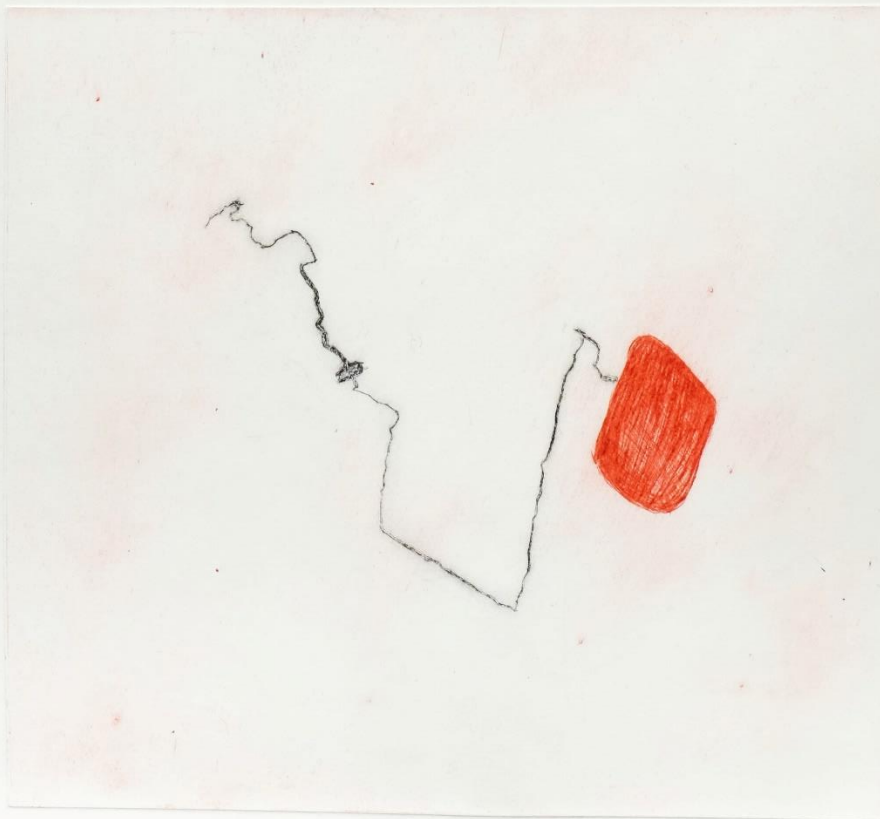
24. 8. 2020

Dostala jsem to a hormony jsou odplaveny. Přišla únava, ale díkybohu za to. Při menstruaci jsou moje problémy hrozně zveličené a emotivní, ale to mi ukazuje, jak důležitý jsou.

Obrázek 37 – List č. 5

4. 10. 2020

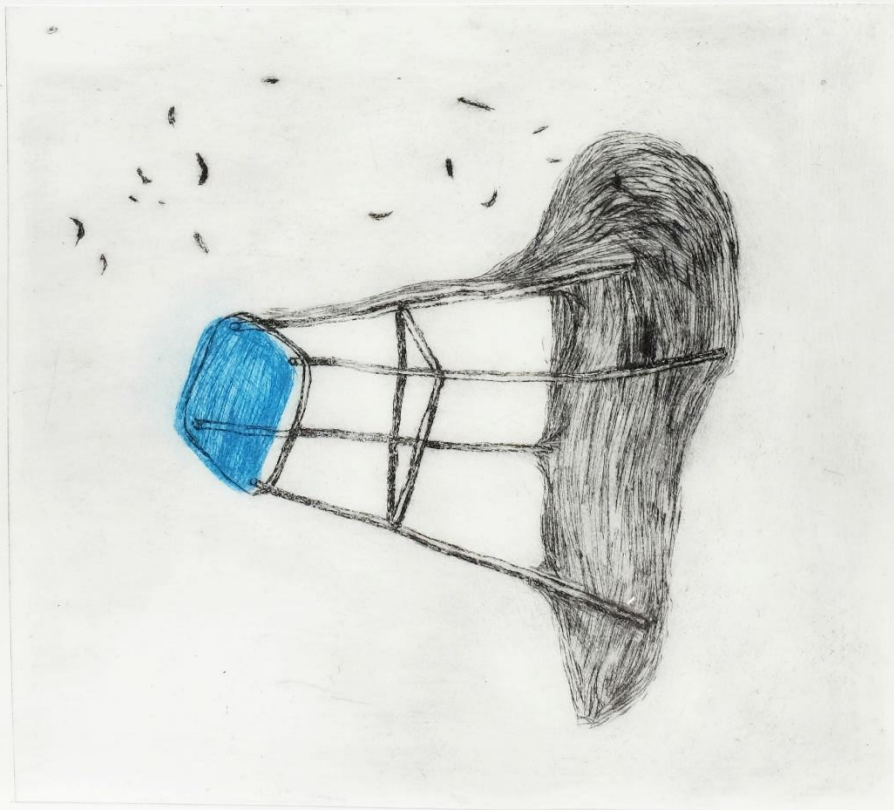
Domů bych trefila i poslepu. Ikdych byla ztracená a zmatená a šla
bych přes hory a ujely mi autobusy a ztratila bych všechny peníze
a měla bych hlad a žízeň. Vim, že bych prošla ulicí, naproti pleťárnám.
Otevřela dveře, zula boty, vyšla schody, vzala za kliku a byla bych tu.

Obrázek 38 – List č. 6

10. 1. 2021

Už mi moc neseď být úzkostná a pořád něco řešit. Navracím se ke spokojenosti. Když se naučím pouštět, budeme se mít líp. Teď vím, že můžu a umím to.

Obrázek 39 – List č. 7

21. 3. 2021

Včera byl první jarní den a je prý čas na rituál. Květiny dostaly nové květnáče a já cítím naději. Jaro přichází pomalu a nechává na sebe čekat.

Obrázek 40 - List č. 8

21. 3. 2021

Asi jsem zbytečně tlačila, na tebe i na sebe. Teď žiju v otázce, na kterou dostanu odpověď. Pokud pandemie zveličuje situace a pocity, co máme, pak vím, že jsem s tebou hrozně ráda. Víc od nás nechci. Je úleva přestat Ipět na svých očekáváníích.

Obrázek 41 – List č. 9

21. 3. 2021

Snad se vzeduch po bouři vyčistí a my se všichni zhluboka nadechneme a vydecheme. Do jara vstupuju s nadějí, těšením se a klídem (to je novinka). S čistou myslí a se spoustou otázek, na které včas dostanu odpověď. S jistotou, že semínka vyklíčí a slunce začne svítit.

Obrázek 42 - List č. 10

Pedagogická část

V této části se věnuji aplikaci zvoleného tématu do praxe. Díky současnému zaměstnání na Základní umělecké škole Fantazie v Olomouci mám prostor vyzkoušet na vlastní kůži to, jak budou či nebudou mnou zvolené a vytvořené úlohy fungovat. Hodiny výtvarného oboru v současné době probíhají distanční formou kvůli koronavirové pandemii. Se svými žáky se tak pravidelně setkáváme přes Skype. Téma deník mi pro tuto dobu přijde jako skvěle se hodící. Děti nemají příliš možností, co se dá dělat, většinu času tráví doma se svými blízkými a hlavně sami se sebou. Je tedy dobré, prozkoumat, co se děje uvnitř každého z nás. Deník také pomáhá vyrovnat se s nestandardní dobou tím, že v něm mohou děti svoje pocity vyjadřovat a poté sdílet s ostatními. Zároveň je nyní výuka výtvarky omezená prostorem a materiálním zázemím. K vedení deníku je potřeba hlavně zápisník, který mají žáci vytvořený ještě ze začátku školního roku, kdy byla možnost kontaktní výuky. Ke kreslení a psaní mohou používat základní výtvarnou výbavu, jako jsou pastelky a tužka, či mohou experimentovat s nalezeným materiálem.

Na začátek uvádím teoretický základ technik biblioterapie a metody tvořivého deníku. Obě disciplíny se staly pro hodiny výtvarného oboru inspirativní tím, že obohacují výtvarný základ o zapojení literárních textů. Korespondují s tématem deníku, kdy jeho podstata spočívá právě v písemném vyjadřování.

Biblioterapie

Biblioterapie je možnost, jakými lze deník a obecně psaní využívat pro rozvoj osobnosti. Bývá zařazována do terapeutických setkání, lze ji ale dobře využít i při výchovné a edukační činnosti. Ve školních třídách může napomáhat svými metodami rozvoji jedince, zlepšování třídního kolektivu a kvality skupiny.

Podle Svobody⁶⁸ je biblioterapie definována takto:

„V širším speciálněpedagogickém kontextu znamená biblioterapie expresivně-formativní terapii, která využívá terapeutické práce s textem za účelem navození žádoucího prožívání, chování a jednání klientů individuálně a společensky prospěšným směrem.“

Biblioterapie se oddělila od svého mateřského zdroje psychoterapie přibližně v polovině 20. století, podobně jako další nové terapie. Ty se začaly nazývat podle prostředků a zdrojů, které při svém působení využívaly. V případě biblioterapie se jedná o psaný text. V užším kontextu využívá

⁶⁸ SVOBODA, Pavel. Biblioterapie. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3684-5

především smysluplného textu, to znamená, že se zabývá především sémantickými obsahy textu. Práce s rýmy, zvukomalbou a dalšími „hudebními“ prvky je doménou poetoterapie. Oblastí biblioterapie je několik, mohou být ohraničeny podle způsobu práce s klienty, podle převládajícího zacílení či podle využití biblioterapeutického materiálu (techniky edukační či techniky převzaté z tvůrčího psaní). Jedná se například o řízenou biblioterapii psychosomatickou, řízenou biblioterapii psychorelaxační, řízenou biblioterapii edukační, biblioterapeutické psaní deníku, biblioterapie narativní, polyestetická, lyrická či virtuální.⁶⁹

Níže se věnuji hlavně biblioterapeutickému psaní deníku, které je přímo spjato s mnou zvoleným tématem. Dále píš o biblioterapii lyrické, která se stala inspirací pro jednotlivá cvičení ve vytvořené výtvarné řadě. Na závěr zmiňuji řízenou biblioterapii edukační, která mimo jiné zahrnuje četbu z knih, a jejíž techniky jsem též využila.

Biblioterapeutické psaní deníku není nic jiného, než to, že si člověk, v případě psychoterapeutického sezení klient, píše sám deník. Vedení zápisků patří mezi tradiční a známé metody používané v rámci biblioterapeutické intervence. Je nutné ho rozlišovat od deníku čtenářského, který ale svým dílem může také přispět k terapeutickým účelům, například při hledání společných čtenářských zájmů terapeuta a klienta, při reminiscenční terapii u seniorů nebo při narativně vedeném biblioterapeutickém sezení. Tento způsob práce je založen na rovnocenném vztahu klienta a terapeuta a na zachování naprosté důvěry, pomocí deníku totiž terapeut proniká do intimního prožívání klienta. V některých případech stačí, když si klient zapisuje svoje denní stránky a terapeut sdílí jeho rozhodnutí se na rozboru záznamů nepodílet. I tak může deník sloužit jako přítel, který je k dispozici a má schopnost naslouchat.

Většinou má klient za úkol psát si každodenní poznámky, jejichž obsah může být různý – například sledování počasí, dojmy z kulturních představení, ze setkání se zajímavým člověkem. Biblioterapeut zpravidla nezasahuje do klientových záznamů, stanovené limity by mohly omezit vypovídající hodnotu autobiografických záznamů. Klient sám rozhoduje o tom, jaké obsahy chce se svým terapeutem sdílet a jejich společný rozbor nastává až po vzájemné dohodě.

K úspěšnému vedení deníku je doporučeno několik rad. Deník by měl mít alespoň strukturované dny, u kterých by mělo být uvedené datum a čas zapsání. Pisatel by měl zaznamenávat do deníku pravidelně, ideálně každý den. Deník by měl být psán v ich formě, tedy v první osobě jednotného čísla.

⁶⁹ Viz SVOBODA, str. 13

Svoboda dále zmiňuje možnost psaní elektronického deníku, sám ale uznává, že pro biblioterapeutickou práci má větší význam tradiční ručně psaný deník. Nepochází tak k dodatečnému upravování a mazání záznamů, autentičnost prvotních záznamů zůstává zachována.⁷⁰

Biblioterapie lyrická využívá poetický materiál. Na rozdíl od poetoterapie se nezabývá zvukomalebností a rytmikou básní, ale na syžetem a na hodnotou obsahu. Často se v ní používá verš volný, který není spoután obvyklými prvky poezie, tj. délkou samohlásek či přízvukem. Jeho kvality vycházejí na povrch při recitování, kdy se přednášející zaměřuje na intonaci, změnu dynamiky nebo hlasitost projevu. Volný verš se pohybuje na pomezí lyriky a prózy, ani odborníci se nemohou shodnout, kam ho zařadit. Jelikož se ale zaměřuje spíše na obsah než na formu, pak je považován za prózu.

Svoboda uvádí jeden z příkladů aplikace lyrické biblioterapie v praxi. Klientům je nejprve prezentována báseň, která obsahuje výrazné pohybové obrazy. Jejich úkolem je pohybově přehrávat tyto obrazy. Ve většině případů při první prezentaci básně dochází ve velké většině případů k přímému a prvoplánovému opisu pohybů podle významu textu. Po opakované prezentaci básně však dochází k viditelným posunům v pohybech účastníků, kdy jednotlivá gesta promýšlejí, některá zvýrazňují, ale i minimalizují. Může dojít k zajímavému uměleckému zážitku, především však jde u této metody o pozitivní prožitky. Další možností práce je ztvárnění lidových pořekadel nebo podobně jednoduchých forem. Protagonisté pak mohou použít některé z nabízených prostředků, jako například pohyb vlastního těla na místě nebo v prostoru, využití melodií a zpěvu, kombinace jednoho a více hlasů při recitaci nebo využití různých předmětů či přírodních látek k dotváření zvukové kulisy.⁷¹

Edukační biblioterapie kromě obvyklých terapeutických cílů, jako relaxačních nebo osobnostních, sleduje také určité výchovně-vzdělávací cíle. Příkladem může být využití knihy, ve kterých hrdina putuje po různých krajích. Čtení takové knihy může oživit výuky zeměpisu, tím, že propojuje vyprávění se zeměpisnými poznatky. Svoboda dále uvádí příklady knih, které se nezůstávají pouze u výuky zeměpisu. Zmiňuje knihy, které prohlubují zájem o botaniku, archeologii, pradávno historii či osobnostní a sociální vztahy.

Sám autor vynalezl různá cvičení, která napomáhají rozvoji čtení. Tato cvičení jsou určena hlavně pro nápravu očních pohybů dyslektických dětí a začínajících čtenářů. Při řešení těchto zábavných úkolů dochází také ke stimulaci a zlepšování stavu fonemického vnímání a krátkodobé paměti. Zároveň jsou cvičení koncipována tak, že obsahují pojmy z zeměpisné, dějepisné či přírodovědecké říše.⁷²

⁷⁰ Viz SVOBODA, str. 47 - 51

⁷¹ Viz SVOBODA, str. 69 - 73

⁷² Viz SVOBODA, str. 37 - 44

Na uvedených biblioterapeutických přístupech oceňuji zdůraznění motivační složky a absenci hodnocení. Žáci jsou ze své přirozenosti zvědaví a uvedenými technikami lze jejich zájem o poznání zvyšovat. Zároveň nejsou neustále pod tlakem, že je bude někdo kontrolovat či hodnotit jejich výkony. Dál se mi líbí, že biblioterapie ukazuje vyprávění příběhů jako funkční nástroj edukace a osobního rozvoje. Tento pradávňý způsob předávání moudrosti může fungovat i v dnešní společnosti, ve školách, pokud se ho naučíme znovu používat.

Metoda tvořivého deníku

Při práci s dětmi je možnost využití vedení tzv. tvořivého deníku. Jedná se o nástroj, který na základě psaní a kreslení procvičuje jazykové schopnosti a umožňuje dosáhnout lepšího sebepochopení. Děti provádějí do svých zápisníků jednoduchá cvičení, která podporují sebeúctu, posilují komunikační schopnosti. Mimo to rozvíjí obrazotvornost a tvořivost, ale také soustředěnost a chápavost. Autorka Lucia Capacchione vytvořila soubor technik tvořivého deníku, které jsou určeny pro práci s dětmi od mateřské školky až po žáky devátých tříd základní školy.⁷³

Její cvičení pomáhají dětem rozvíjet se v rovině osobností, kdy v kresbě a písmu nacházejí zalíbení a jejich pomocí vyjadřují své pocity. Ze sebereflexe a sebevyjádření žáků se díky úlohám stává osobní návyk. Rozvíjí je i na rovině sociální, kdy se stávají vnímavější nejen k sobě, ale i k druhým. Posilují jejich pozitivní sebepojetí a procvičují obrazotvornost a vrozené nadání. Zvyšují schopnost soustředění a pozornosti. Obohacují jazykové a umělecké schopnosti na základě pravidelného procvičování. Zvyšují smysl pro osobní zodpovědnost a hlavně děti podněcuje k nacházení moudrost a poznání ve vlastním nitru.

Sama autorka pak podněcuje učitele ke kreativní práci s jí nabízenými cvičeními. Učitelé mohou cvičení aplikovat podle potřeb žáků, protože právě oni znají jejich aktuální potřeby. Motivuje k pozměnění či rozšíření jednotlivých cvičení či k objevování nových technik. Zároveň pracuje s myšlenkou, že všichni v sobě máme talent a tvořivost, a že postoj „Neumím kreslit“ je naučený. Pomocí cvičení tento postoj nabourává, protože deník je místem intimním, slouží hlavně pro svého tvůrce, není tedy vystavený očím a hodnocení jiných lidí. Když zmizí z okolní atmosféry tlak na výkon, děti si nakonec psaní a kreslení oblíbí.

Tvoření deníku může být dětem užitečné v různých situacích – doma, ve škole, v nemocnici či na cestách. Práce s deníkem je užitečná hlavně tehdy, kdy se v jeho životě odehrávají změny či prochází krizí. Může jít například o rozvod rodičů, smrt milovaného člověka, stěhování, změna školy nebo třídy, nemoc nebo zranění či konflikt s druhými. Tyto události jsou doprovázené nepříjemnými

⁷³ CAPACCHIONE, Lucia. Tvořivý deník pro děti: průvodce pro rodiče, učitele a výchovatele. Hodkovičky: Pragma, [2003?], c1982. ISBN 80-7205-912-2, str. 17

fyzickými a psychickými bolestmi, zmatkem, zlostí a zármutkem. Deník je ideálním společníkem ve chvílích, kdy dítě pro svoje prožívání obtížně hledá slova, svoje pocity pak může vyjádřit kresbou. Jindy je dítě zase plné slov, nemá je ale komu světit. Deník je v tuto chvíli vždy nablízku, poslouchá a pochopí. Publikované deníky jsou důkazem, jak velkým přínosem je, mít někoho, komu lze důvěřovat. V tomto případě je to vlastní já.

V období prázdnin nebo volna často děti postrádají řád. Z dlouhé chvíle často sklouzávají k pasivitě a pouhému konzumování obsahu, který jim nabízí televize, chytrý telefon nebo počítač. Tvorba deníku může být dobrou alternativou. Vybízí k aktivní účasti dítěte, kdy se samo stává tvůrcem obsahu. Při vytváření stránek deníku vychází z vlastní zkušenosti a představivosti. Deník se může stát domácí pomůckou k osvojování a rozvíjení studijních povinností, ale také může rozvíjet oblasti, které se na školách běžně nevyučují, jako například poezie a autobiografické zápisky o osobních či rodinných hodnotách.

Jako skvělý společník může sloužit i na cestách, je totiž skvělým způsobem, jak zachytit prožitky z výletů a cest. Při dlouhých chvílích strávených v autě, vlaku či letadle pomáhá kreslení a zapisování deníku smysluplně využít čas a zpříjemnit cestování. Vše nové, co děti na výletech zažijí – setkání s novými lidmi, novou kulturou, chutěmi a vůněmi, může být dobrým základem pro tvořivé vyjádření.

Deník, do něhož člověk zaznamenává své sny, již dlouho je nedílnou součástí psychoanalýzy, zejména pak v jungovské tradici. Skvěle slouží jako doplněk jakékoli formy psychoterapie či rodinného poradenství. Cvičení mohou být prováděna přímo při terapii nebo poradenství, nebo mohou sloužit jako práce na doma. Autorka této metody Lucia Cappacchione využívala vytvořená cvičení především v oblasti umělecké terapie. Stala se inspirací pro mnoho profesionálů na poli duševního zdraví, kteří začali tyto techniky úspěšně praktikovat. Mezi ně patří pracovníci manželských, rodinných a dětských psychologických poraden, lékaři a zdravotní sestry, odborníci v oblasti terapie uměním a poezií a terapeuti zaměřeni na léčbu pohybem a hrou. Tito odborníci se shodují, že práce s deníkem prohlubuje účinnost léčebného procesu a prohlubuje náhled a pochopení vyvstálých problémů. Shledávají také, že tento přístup je velmi účinný při práci s klienty, kteří jsou méně jazykově vybaveni. Vedení deníku je doporučované i po skončení terapie, v rámci osobní psychohygieny. Klienti mají nástroj autoterapie stále při ruce a vždy se tak na něho mohou obrátit. Ve skutečnosti se však obracejí hlavně na sebe, mohou se spolehnout na své vnitřní bohatství.

Vedení tvořivého deníku užitečné i při práci v nemocnici a jiných léčebných zařízeních. Děti a jejich rodiny tím, že se podělí o svoje prožitky, které mají spojené s průběhem těžké nemoci dítěte, mohou pomoci sobě i ostatním čelit obdobným katastrofám. S vyjádřením pocitů a obav nastává léčebný proces. Pro prožívání těžkých nemocí vytvořila Lucia Cappacchione přímo kapitolu, nazvanou

„Mé tělo a já“. V ní klade důraz na uvědomování si vlastního těla a psychických prožitků s ním spojených.

V neposlední řadě je skvělé aplikovat metodu tvořivého deníku ve škole v rámci vzdělávacích programů. Jeho možnosti jsou takřka neomezené. Kresbami a psaním lze prozkoumat jakýkoliv předmět či téma. Jde o osobní prožívání a žák při tvorbě deníku vychází z vlastních zkušeností, je tedy dobře vnitřně motivovaný. Učivo díky vlastním záznamům prožívá a témata se tak stávají živější a osobnější. Výsledky, s nimiž se autorka při aplikaci metody v praxi setkala, jsou velice pozitivní. Došlo ke zlepšení jazykových schopností, snazší a uvolněnější komunikaci, lepšímu zvládnutí a vyjadřování nepříjemných emocí, ke zvýšení zájmu o psaní a kreslení pro vlastní potěšení a k lepšímu sebehodnocení a sebeúctě. Učitelé, kteří praktikují se svými žáky metodu tvořivého deníku, považují tuto metodu za snadnou a tvrdí, že při důsledném provádění si jí děti oblíbily. Někdy je deník prostředkem, jak pomoci dětem s problémy s chováním nebo při potížích s učením. V kresbě mohou vyjádřit své negativní pocity jiným způsobem než násilím a mohou procvičovat své dovednosti, aniž by na ně byl vyvíjen tlak. Tvořivý deník pomáhá i v případě, že děti mají zábrany v uměleckém a písemném projevu. Vytváří totiž prostředí, které je určené pro svobodné vyjádření bez kritiky okolí.

Jednotlivá cvičení jsou dětem předkládána jako návrhy, nikdy na ně nesmí být vyvíjen nátlak, ten je v rozporu se smyslem vedení tvořivého deníku. Deník slouží především jeho tvůrci, učitelé musí respektovat jeho soukromý charakter. Pokud ale žák chce, může se skupinou či s učitelem sdílet zážitky z cvičení. Práci je nejlepší provádět v klidném prostředí. Pokud se jí děti věnují doma, je dobré najít příjemné místo v soukromí. Ve škole je dobré před začátkem tvorby nastavit poklidnou atmosféru, například zařazením relaxace. Je dobré, když se děti práci s deníkem věnují pravidelně, aby si na práci s deníkem přivyklo a získalo v ní cvik.⁷⁴

Metoda tvořivého deníku mě zaujala natolik, že jsem se rozhodla jí vyzkoušet v praxi se skupinami žáků na ZUŠ Fantazie. V kapitole praktické části této diplomové práce se mému uvedení do praxe věnuji podrobněji.

Úlohy mi přijdou vhodné tím, že míří k rozvoji dětí a vytváří z nich myslící, vnímavé a sebevědomé bytosti. Jsou jednoduché a dají se dále rozvíjet. Obohatila jsem je o další výtvarné techniky, navazující cvičení, různé ledolamky na začátek hodin a o oblasti ze světa umění, kultury či lidského poznání.

Na začátek bych ráda uvedla některé z významů vedení deníku, se kterými jsou žáci v úvodní hodině seznámeni a které také vychází z výše zmíněné knihy.

⁷⁴ Viz CAPPACCHIONE, str. 18 - 30

BEZPEČÍ

V deníku mohou děti zkoušet nové techniky, vyjadřovat svoje pocity, psát o sobě a ostatních. To vše tak, aniž by byly vystaveny hodnocení, výsměchu či případnému nezdaru.

UVOLNĚNÍ

Při práci se mohou děti uvolnit a tvořit bez nutnosti rozebírat či upravovat svoje výtvary.

SPONTÁNNOST

Deník podporuje charakterem svých cvičení spontánnost, protože nepředpokládá podání určitého výkonu a nepodléhá hodnocení okolí. Vede k rozvoji vrozené intuice a tvořivosti dítěte.

INTEGRITA

Tím, že je deník soukromý a primárně určený hlavně pro jeho tvůrce, podporuje integritu a upřímný postoj vůči sobě samému. Dítě komunikuje samo se sebou.

KOMUNIKACE

Deník zlepšuje komunikační schopnosti se sebou samým i s okolím. Vytváří návyk kreslit a psát o svých osobních prožitcích, pocitech a myšlenkách. Nabízí dětem možnost vyzkoušet si a procvičovat psaní vlastních knih, v nichž zapisují a ilustrují své vlastní příběhy a básně.

KONCENTRACE MYŠLENEK

Deník je ideálním místem pro shromažďování záznamů tvůrčích myšlenek a poznámek, které lze využít k dalšímu rozvoji formálnějšího „veřejného“ písemného či výtvarného projevu.

OBRAZOTVORNOST

Návaznost psaní a kreslení vede k rozvoji obrazotvornosti, tvořivosti a originality. Podporuje zájem o zlepšování, hledání a využívání nových nápadů a myšlenek.

SEBEPOCHOPENÍ

Spontánní kresby a hloubavé zápisky, ke kterým jsou děti v jednotlivých cvičeních vedeny, jsou skvělým nástrojem k poznání sebe samého.

SEBEDŮVĚRA

Cvičení vedou k prozkoumání vlastních hodnot, zálib, tužeb a schopností.

Tvořivý deník v praxi na ZUŠ Fantazie

Níže představuji mnou vytvořenou výtvarnou řadu na zvolené téma, kterou jsem vytvořila pro setkávání v online prostoru. Tento druh setkávání představuje omezené výtvarné prostředky žáků, na druhou stranu otevírá možnosti jiné, vycházející z domácího prostředí. Cílová skupina je ve věku od 11 do 14 let.

Výtvarná řada na téma deník

Jedna hodina představuje přibližně dvě vyučovací jednotky, to znamená 90 minut. Hodina má vždy podobný průběh. Na začátku se s žáky přivítáme, rozejdeme se nebo si povíme, jak se máme. Poté následuje představení námětu, na kterém budou žáci pracovat, poté práce žáků. Na závěr mají žáci šanci svoje dílo ukázat a diskutovat o něm.

Aplikování tématu spočívá v tom, že žáci po celou dobu tvoří do svého skicáku – tvořivého deníku. Naučí se se skicákem nakládat jako s prostředkem, do kterého mohou zaznamenávat vše, co se jich dotýká. Cvičení pomáhají nalézt témata, o kterých žáci mohou mluvit, přemýšlet a tvůrčím způsobem ztvárňovat. Pomáhají jim ke zvýšení citlivosti vůči sobě samému i ve vztahu k okolí. Biblioterapeutické prostředky, které využívám, jsou tvoření vlastních básní a využití četby z knihy Zadní dům od Anne Frankové.

1. hodina – Můj symbol

Cílem této hodiny je seznámit žáky s významem slova symbol a s jeho použitím pro jejich sebevyjádření. Žáci naleznou svůj symbol a ztvární ho jak výtvarně, tak slovně.

Na úvod se žáky si povíme o tématu deník. Proběhne diskuze o jejich zkušenostech s vedením deníku, představení výhod a významu, které jim může deník přinášet. Povím jim o svých zkušenostech s psaním a kreslením do deníku a představím Deník Anny Frankové, který nás během následujících hodin bude provázet. Přečtu následující úryvek z její knihy.

„Tobě se budu moct, doufám, se vším svěřit, tak jak jsem ještě nikomu nemohla, a doufám, že mi budeš velkou oporou. Zatím jsem v tobě měla velkou oporu, a taky v Kitty, již teď pravidelně píšu. Tenhle způsob psaní deníku se mi líbí mnohem víc a skoro se teď nemůžu dočkat hodiny, kdy mám čas do tebe psát. Mám takovou radost, že jsem si tě vzala s sebou!“

Dále si představíme způsob, jakým budeme s deníkem pracovat. V rámci hodin výtvarky budu navrhopat témata, na která budou žáci do skicáku tvořit. Dnešním tématem je symbol. Proběhne diskuze na téma symbol. Padnou otázky jako Co je to symbol? Co všechno může symbol být? Co může symbolizovat např. červená barva, lebka, nebo trojúhelník?

Teď nastává čas na **samostatnou práci žáků**. Jejich úkolem je nakreslit svůj symbol, který bude vyjadřovat, jací jsou, co mají nebo nemají rádi. Pro vytvoření svého symbolu mohou používat barvy, znaky či věci, geometrické útvary, cokoliv, co vypovídá o jejich osobě.

Poté následuje dobrovolná **ukázka a představení symbolů**.

Dalším úkolem je složit o symbolu básně. Básně může být volná, nemusí se rýmovat. Více než o formu jde v tomto případě o její obsah.

Znovu mají žáci možnost svá díla **představit ostatním a diskutovat** o nich.

2. hodina – Autoportrét

Druhá hodina navazuje na předchozí. Pozornost žáků je opět upřena k nim samotným a vede k jejich sebevyjádření. Žáci jsou seznámeni s umělci, kteří používají symboly ve svých dílech. **Cílem** této hodiny je pak především použití vlastního symbolu v rámci malby autoportrétu.

Na **úvod** jsou žáci vyzváni k tomu, aby vytvořili živou sochu podle toho, jak se dnes mají, jak se cítí.

Poté navážeme na předchozí hodinu a ukážu žákům umělce, kteří používají symbol při tvorbě autoportrétu. Skvělým pomocníkem je v tomto případě aplikace Google Arts and Culture. Na ní je mimo tisíce jiných ukázka obrazů z výstavy pořádané institucí Museum Blaiten, které sídlí v Ciudad de Mexiko, s názvem Introspection: Self-portraits⁷⁵. Online prezentace výstavy představuje mexické současníky Fridy Kahlo, kteří tvoří autoportréty s výraznou symbolikou.

⁷⁵ Introspection: Self-Portraits. Google Arts and Culture [online]. [cit. 2021-03-16]. Dostupné z: <https://artsandculture.google.com/exhibit/introspection-self-portraits/TgKimdy9Gzi7KQ>

Obrázek 43 – ukázka z výstavy *Introspection: Self-Portraits* v aplikaci *Google Arts and Culture*

Následuje **samostatný výtvarný úkol**. Žáci mají za úkol namalovat autoportrét se symbolem, který se k nim vztahuje. Tentokrát nepracují do skicáku, malují na samostatný arch papíru. Pro vytvoření obrazu používají techniku malby, která lépe vynikne na větším formátu.

Dále mají žáci za **úkol napsat báseň** s názvem *Já jsem*. Opět může být báseň psaná volným veršem. O obsahu básně vypovídá její název.

Po dokončení je prostor pro **diskuzi** nad vytvořenými díly.

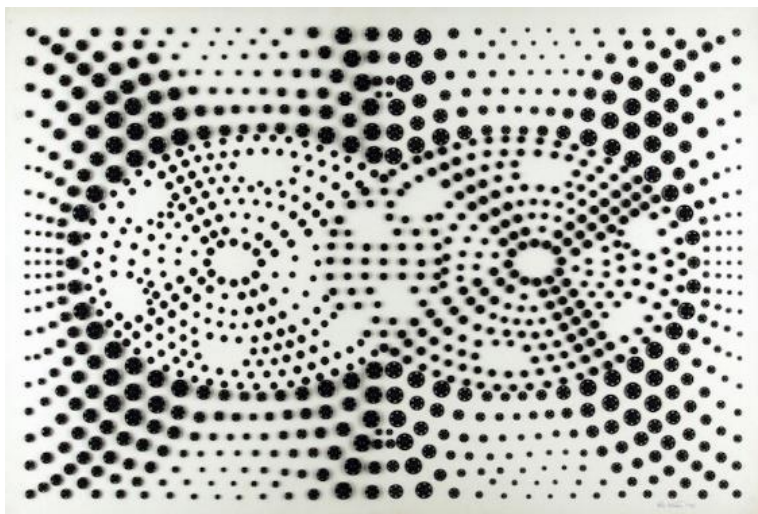
3. hodina – Můj pokoj I.

Žáci se v následujících hodinách zaměří na svět kolem sebe. Konkrétně na svůj pokoj, který je místem, ve kterém tráví mnoho času. **Cílem** je objevení prostoru, který nás obklopuje a nahlížení na něj z jiné perspektivy. Seznámení s dílem Běly Kolářové a ocenění běžných věcí, které jsou kolem nás. Žáci pracují do skicáku.

Na začátek jsou žáci vyzváni k **úvodní hře**. Spočívá v tom, že já navrhuji různá prostředí, jako např. zahrada, nádraží, zoo. Úkolem žáků je si dané prostředí představit a vybavit si, jaké předměty, osoby či živly se v něm objevují. Jednu věc si vyberou a pak jí svým tělem ztvární. Tato „ledolamka“ žáky probudí a zároveň víceméně souvisí s tématem hodiny.

Dál jsou žáci vyzváni k **objevování svého pokoje** hmatem. Předměty, které je zaujmou svým povrchem, mají za úkol zaznamenat do skicáku technikou frotáže. Věci, které takto nelze zaznamenat, mohou žáci do skicáku obkreslit.

Dál je jim **představená osobnost** Běly Kolářové a ukázka vybraného díla. Autorka kladla vedle sebe každodenně používané předměty, jejichž násobením vzniká hodnotný celek.

Obrázek 44 – Běla Kolářová, Životopis jedné patentky VIII, 1982

Žáci mají za **úkol** vybrat povrch či předmět, který je nejvíc zaujal a s tím dále pracovat. Mohou ho násobit, používat různé barvy, vytvářet obrazce a hledat nové významy.

Na závěr mají možnost svá díla **představit a diskutovat** o nich.

4. hodina – Můj pokoj II.

Tato hodina hlouběji rozvíjí hodinu předchozí. Jejím **cílem** je zvyšovat schopnost žáků všimnout si detailů ve svém okolí a vizuálně je napodobit. Dále rozvíjí vědomí vlastních potřeb, okolního prostředí a té jeho části, která odráží nebo vyjadřuje vlastní osobnost žáka. Žákům je představena Anne Frank a podmínky, za kterých psala svůj deník.

Na úvod žákům přečtu **úryvek** z Deníku Anne Frank, ve kterém mluví o vztahu ke světu, který jí obklopuje.

„Když jsem se dívala v noci ven do hlubin přírody a Boha, tehdy jsem byla šťastná, skutečně šťastná. Pokud mám tedy tohle štěstí, radost z přírody, zdraví a mnoha dalších věcí, po celou dobu, kdy tohle člověk má, vždycky může štěstí znovu prožívat.

Bohatství, to všechno můžeš ztratit, ale ono štěstí ve tvém srdci může být jenom zastřeno, a přesto tě může zaplavit pocitem štěstí, dokud budeš naživu. Dokud můžeš bez obav vzhlížet k nebi, dokud víš, že je tvá duše čistá a že přese všechno najdeš štěstí.

Nejlepším lékem pro ty, kteří jsou plni strachu, cítí se osaměle nebo nespokojeně, je vyrazit ven, někam, kde mohou být v klidu a o samotě s oblohou, přírodou a Bohem. Protože pouze tehdy člověk skutečně cítí, že je vše tak, jak by mělo být, a že Bůh si přeje vidět lidi šťastné uprostřed prosté krásy přírody. Pokud něco takového existuje, a nepochybně tomu vždy tak bude, potom vím, že na každý smutek se vždycky najde útěcha, ať budou okolnosti jakékoli. A já pevně věřím, že příroda skýtá útěchu ve všech nesnázích.“

Výtvarným **úkolem** je v tomto případě nakreslit do skicáku svůj pokoj, se vším, co se v něm nachází. Žáci jsou dále instruováni tak, aby na vedlejší stránku napsali, co se jim na jejich pokoji líbí a co ne.

Poté je možnost ukázat svá díla a **diskutovat** nad nimi.

Na **závěr** žákům ukážu pokoj, ve kterém v úkrytu bydlela Anna Franková. Jeho model je dostupný na oficiálních stránkách domu Anny Frankové.⁷⁶ Celý model je udělán interaktivně, domem lze procházet, klikat na různé předměty či místnosti a pomocí videí s dobovými reáliemi a úryvky z knihy se dozvídat o životě v zadním domě.

Obrázek 45 – pokoj Anny Frankové v aplikaci vytvořené pro Anne Franks House

⁷⁶ Anne Frank house [online]. [cit. 2021-03-17]. Dostupné z: <https://www.annefrank.org/en/anne-frank/secret-annex/room-anne/>

5. hodina – Strach

V této hodině žáci prozkoumají téma strachu, z perspektivy Anny Frankové i ze své vlastní. **Cílem** je prozkoumat tuto nepříjemnou, ale obvyklou emoci tím, že ji porovnají se zkušeností jiných a poté ji svobodně vyjádří. Objevují nové cesty, jak se strachem vypořádat. Porovnávají svou dobu se situací Anny Frankové a uvědomují si rozdíly.

Hodinu zahájíme **ledolamkou**, při které si žáci mají vybavit situaci, ve které pociťují strach. Jejich úkolem je vytvořit živou sochu, která se ve vybrané situaci nachází a vyjádřit svým tělem, jak se osoba cítí.

Poté následuje **ukázka** dobových fotografií, na kterých je Adolf Hitler a davy jeho stoupců, hákový kříž, fotografie Anne Frankové a domu, ve kterém se s rodinou skrývali a fotografie jejího deníku. Se žáky nad fotografiemi vedeme rozhovor, oni zmiňují, co k dané fotografii vědí a já doplňuji jejich poznatky o další informace.

Následuje **četba** popisu odchodu rodiny Frankových do úkrytu. Níže uvádím část z Annina zápisu.

„... Všichni čtyři jsme se nabalili, jako bychom se chystali večer přespat v lednici, a to všechno jenom proto, abychom si mohli vzít ještě nějaké oblečení navíc. Žádný Žid v našem postavení by se neodvažoval vyjít z domu s kufrem šatstva. ... A tak jsme kráčeli v lijáku, taťka, mamka a já, každý se školní brašnou a nákupní taškou nacpanou po okraj směsí nejrůznějších věcí. Až na ulici mi taťka s mamkou po troškách vyložili celý plán ukryvání. Už celé měsíce jsme co možná nejvíc bytového zařízení i osobních věcí odváželi pryč, teď jsme dospěli tak daleko, že jsme se 16. července chtěli dobrovolně přesunout do úkrytu. Předvolání plán o deset dní uspíšilo, a tak se budeme muset spokojit s ne tak dobře uspořádaným ubytováním.“

Následuje **diskuze** nad zmíněným úryvkem. Jak se Anna a její rodina cítili? Úkolem žáků je vybrat si scénu, která je v textu zaujala a tu **ilustrovat** do svého skicáku.

Po **představení** ilustrací následuje **diskuze** týkající se vlastních strachů, obav a nejistot v životě žáků. Navazuje na ní úkol, ve kterém mají žáci **nakreslit** do svého skicáku věc či situaci, ze které mají strach.

Po dokončení kreseb jsou žáci vyzváni k tomu, aby **zapřemýšleli**, co jim v takových situacích pomáhá. Mohou se s ním svěřit někomu dospělému, uvědomit si, že se ve skutečnosti není čeho bát nebo se mohou se strachem spřátelit. Inspirací jim může být opět Annin deník a pasáže z něho.

„Jelikož jsi ještě nikdy nezažila válku, Kitty, a navzdory mým dopisům o ukryvání moc nevíš, vypíšu ti pro pobavení, co chce kdo z nás osmi podniknout ze všeho nejdřív, až se jednou dostaneme

zase ven. Margot a pan Van Daan si nejvíc přejí po okraj plnou vanu horké vody a chtějí v ní zůstat déle než půl hodiny. Paní Van Daanová si chce nejradši hned zajít na dortíky, Dussel myslí jen na svou Charlotte, mamka na svůj šálek kávy. Taťka by šel za panem Voskuijlem, Peter do města a do biografu a já bych samou blažeností nevěděla, čím začít.“

„Jsem mladá a mám v sobě ještě mnoho skrytých vlastností, jsem mladá a silná a prožívám velké dobrodružství, jsem ještě v jeho víru a nemůžu celý den naříkat, že nemám žádnou zábavu! Dostala jsem toho do vínku hodně, šťastnou povahu, mnoho veselosti a síly. Každý den cítím, jak vnitřně rostu, jak se blíží osvobození, jak krásná je příroda, jak dobří jsou lidé okolo mě, jak zajímavé a zábavné je tohle dobrodružství! Tak proč bych si zoufala?“

„Kdo tvrdí, že starší to mají tady v zadním domě těžší, jistě si neuvědomuje, že na nás tři se řítí mnohem větší rozsah problémů. Problémy, na něž jsme snad ještě moc mladí, ale které se nám přesto vnucují tak dlouho, dokud po velmi dlouhé době nemáme dojem, že jsme našli řešení, řešení, které zpravidla neobstojí, protože ty jeho platnost opět zruší. To je v dnešní době ta potíž: ideály, sny, krásná očekávání sotva stačí vyrašit a už je postihne nejhrůznější skutečnost a naprosto je zničí. Je velký zázrak, že jsem se nevzdala všech svých očekávání, vždyť se zdají absurdní a neproveditelná. Přesto se jich držím, navzdory všemu, protože pořád ještě věřím, že lidé jsou v nitru dobří.“

6. hodina – Cesta životem

Cílem této hodiny je pobídnout žáky k reflexi jejich života, k nalezení pro ně důležitých okamžiků. Dokáží je graficky vyznačit na osu a písemně vyjádřit. Jsou seznámeni s pojmem land art a s umělci, kteří tímto stylem pracují. Žáci vytvoří land art na téma cesta životem.

Žáci jsou pobídnuti k **vytvoření časové osy**, která začíná datem jejich narození a končí aktuálním datem. Na ní mají za úkol zaznamenat (napsat či nakreslit) do deníku a chronologicky uspořádat důležité okamžiky, které se stali v jejich životě. Na základě časové osy **píše svůj životopis**, obsahující zmíněné důležité události.

Poté jsou seznámeni s pojmem **land art** a s umělcem **Richardem Longem**, který vytvářel „cesty“ v krajině.

Úkolem žáků je nyní **vyrazit do krajiny** – do parku, na zahradu, před dům či na balkon. Pokud někdo z nich nemá možnost jít ven, jeho úkolem je pracovat s předměty, které nalezne doma. V krajině **vytvoří cestu** pomocí nalezeného přírodního materiálu za pomoci rukou a nohou. Důležité je, aby dílo vyjadřovalo jejich cestu životem a aby obsahovalo znázorněné důležité okamžiky a aby

žáci našli prostředky výtvarného vyjádření, které souzní s okolním prostředím. Jejich úkolem je vytvořit fotografii výsledného díla.

Po návratu ke skupině žáci **prezentují** fotografie svých cest a představují způsoby, jakými pracovali.

7. hodina – Kým chci být

V závěrečné hodině této výtvarné řady se žáci zabývají pohledem do své budoucnosti. **Cílem** je, aby zaznamenali hodnoty a lidské vlastnosti, které považují natolik za důležité, že je potřeba si je uchovat. Jsou seznámeni s technikou koláže, kterou sami vytvoří a její pomocí vyjádří, jakými lidmi by v budoucnu chtěli být.

Na začátek přečtu žákům **úryvek z Annina deníku**, ve kterém mluví o tom, jaká by v budoucnu chtěla být.

Do skicáku **napíší vlastnosti a dovednosti, které mají**, dobré i špatné i ty, které jsou někde mezi. Dál napíší **vlastnosti a dovednosti, kterých si u ostatních váží**. Dalším úkolem je **vybrat a zakroužkovat** vlastnosti a dovednosti, které považují za důležité a které by chtěli, aby si do budoucna zachovali. Vybrat mohou i vlastnosti, které jsou obecně považované za špatné, které ale žáci z nějakých důvodů chtějí prozatím ponechat – buď je považují za svou součást o které ví, a na které chtějí pracovat, či je v určitých situacích nepovažují za špatné.

Následuje **představení techniky koláže a umělců**, kteří ji vytváří – Jiří Kolář, Adolf Hoffmeister a další. Úkolem žáků je nyní **vytvořit koláž**, ve které znázorní sebe a vlastnosti, které mají a které považují za důležité.

Na závěr žáci svá díla **představí a oceňují** vlastnosti, které vybrali jejich kolegové.

Závěr

V teoretické části této diplomové práce jsem představila autorky, které svými deníky oslovují mnoho čtenářů a výtvarné umělce, kteří tvoří svá díla inspirovaná deníkem. Psala jsem o hlubotiskové technice suché jehly a uvedla autory, kteří dokazují, že suchá jehla je stále atraktivní uměleckou technikou.

Ze svého intimního deníku jsem vybrala deset textů a spojila jsem je s kresbami ze skicáků. Skici jsem vyryla do plastových desek a vzniklo tak deset dvoubarevných tisků, vytvořených suchou jehlou. Texty jsem naformátovala a nechala natisknout vedle grafik. Převodla jsem své myšlenky a zažité situace do umělecké formy, která, doufám, bude divákům srozumitelná. Zároveň nechávám prostor pro jejich vlastní interpretaci.

Dále jsem vytvořila výtvarnou řadu, týkající se tématu deník a vyzkoušela ji v online hodinách s žáky na ZUŠ Fantazie.

Díky tvorbě diplomové práce jsem se seznámila s novými zajímavými uměleckými přístupy. Prohloubila jsem si povědomí o již známých autorech, u kterých jsem v monografiích shlédla dosud neviděná díla či celé cykly grafických děl, a objevila nové umělce, například inspirativní Naděždu Plíškovou a Vladimíra Komárka. Díky mnoha pokusům jsem se zdokonalila v soutisku dvou barevných matric a těším se, až budu mít možnost znovu vytvořit nějaké grafické dílo dosud nevyzkoušenou technikou. Těším se, až se svými žáky setkáme naživo a vyzkoušíme převést jejich kresby ze skicáku do grafických děl.

Seznam vyobrazení

1. KAHLO, Frida. *Deník*. převzato z FUENTES, Carlos, ed., *The diary of Frida Kahlo: an intimate self-portrait*, 1995
2. HESSE, Eva. *Deník*. převzato z ROSEN, Barry, ed. *Eva Hesse: Diaries*. Yale University Press, 2016. ISBN 978 0 300 18550 8.
3. SKÁLA, František. (kresba, písmo) SKÁLA, František. *Praha - Venezia: cestovní deníky 1993*. [Praha]: Arbor vitae, 2005. [36, 36] s. ISBN 80-86300-63-3.
4. BÖHM, David, FRANTA, Jiří. *Není to to co by to mohlo být*. (kresba) Praha: Galerie NoD, 2006.
5. BOURGEOIS, Louise. *10 AM is when you come to me*. (lept, vodové barvy, tužka a kvaš na papíře) Londýn: Tate Modern, 2006.
6. BOURGEOIS, Louise. *Ode a l'Oubli*. (textilní aplikace, výšivka, litografie) New York: MoMA, 2004.
7. JOHN, Jiří. *Listoví*. (suchá jehla) Praha: GHMP, 1966.
8. PLÍŠKOVÁ, Naděžda. *Já*. (suchá jehla) 1969.
9. KOMÁREK, Vladimír. *Jsme tři*. (suchá jehla) 1987.
10. RANNÝ, Emanuel. *Krajina AB*. (suchá jehla) Povážská galéria umenia, 1984.
11. REYNEK, Bohuslav. *Grafický list z cyklu Sníh VIII* (suchá jehla) Praha: GHMP, 1944.
12. REYNEK, Bohuslav. *Job VI*. (suchá jehla) Praha: GHMP, 1940.
13. KVASNIČKOVÁ, Jiřina. *V parku* (čárový lept a akvatinta), Olomouc, 2018.
14. KVASNIČKOVÁ, Jiřina. *Miluj mě nebo uschnu* (čárový lept), Olomouc, 2019.
15. KVASNIČKOVÁ, Jiřina. *Miluj mě nebo uschnu* (čárový lept), Olomouc, 2019.
16. KVASNIČKOVÁ, Jiřina. *Miluj mě nebo uschnu* (čárový lept), Olomouc, 2019.
17. KVASNIČKOVÁ, Jiřina. *Miluj mě nebo uschnu* (čárový lept), Olomouc, 2019.
18. KVASNIČKOVÁ, Jiřina. *Péťa a vlk* (suchá jehla), Olomouc, 2020.
19. KVASNIČKOVÁ, Jiřina. *Skica k listu č. 1*, Olomouc, 2020.
20. KVASNIČKOVÁ, Jiřina. *Barevná varianta listu č. 1*, Olomouc, 2020.
21. KVASNIČKOVÁ, Jiřina. *Skica k listu č. 2*, Olomouc, 2020.
22. KVASNIČKOVÁ, Jiřina. *Náhodné překrytí dvou matic*, Olomouc, 2020.
23. KVASNIČKOVÁ, Jiřina. *Barevná varianta listu č. 2*, Olomouc, 2020.
24. KVASNIČKOVÁ, Jiřina. *Záznam k deníku k listu č. 3*, Olomouc, 2020.
25. KVASNIČKOVÁ, Jiřina. *Skica k listu č. 3, 4 a 5*, Olomouc, 2020.
26. KVASNIČKOVÁ, Jiřina. *Skica k listu č. 7*, Olomouc, 2020.
27. KVASNIČKOVÁ, Jiřina. *Skica k listu č. 8*, Olomouc, 2020.
28. KVASNIČKOVÁ, Jiřina. *Skica k listu ř. 8*, Olomouc, 2020.
29. KVASNIČKOVÁ, Jiřina. *Varianta tisku listu č. 8*, Olomouc, 2020.

30. KVASNIČKOVÁ, Jiřina. *Skica k listu č. 9*, Olomouc, 2020.
31. KVASNIČKOVÁ, Jiřina. *Varianta tisku listu č. 9*, Olomouc, 2020.
32. *Introspection: Self-Portraits*, Google Arts and Culture (online) dostupné z: <https://artsandculture.google.com/exhibit/introspection-self-portraits/TgKimdy9Gzi7KQ>
33. KOLÁŘOVÁ, Běla. *Životopis jedné patentky* (asambláž, karton) 1982.
34. *Pokoj Anny Frankové*, Anne Franks House (online) dostupné z: Dostupné z: <https://www.annefrank.org/en/anne-frank/secret-annex/room-anne/>

Seznam použité literatury

1. MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X.
2. LENDEROVÁ, Milena. *A ptáš se, knížko má--: ženské deníky 19. století*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7254-956-6.
3. FRANK, Anne, PRESSLER, Mirjam a Otto FRANK, ed. *Zadní dům: deník v dopisech : 12. červen 1942 - 1. srpen 1944*. Přeložil Magda de BRUIN-HÜBLOVÁ. Praha: Triáda, 2019. Delfín (Triáda). ISBN 978-80-7474-258-3.
4. FUENTES, Carlos, ed., *The diary of Frida Kahlo: an intimate self-portrait*, 1995, 186 str.
5. ROSEN, Barry, ed. *Eva Hesse: Diaries*. Yale University Press, 2016. ISBN 978 0 300 18550 8.
6. SKÁLA, František. *Praha - Venezia: cestovní deníky 1993*. [Praha]: Arbor vitae, 2005. [36, 36] s. ISBN 80-86300-63-3.
7. SKÁLA, František. *Peru 2000*. [Vydání první]. [Praha]: [vlastním nákladem Františka Skály], [2019]. 2 svazky (68; 68 nečíslovaných stran). ISBN 978-80-270-5920-1.
8. CIHLÁŘ, Michal. *Ostrov: dva kubánské deníčky = Island: two Cuban diaries*. Zlín: Archa, [2016], ©2016. 71 stran. Archaars; svazek 5. ISBN 978-80-87545-46-1.
9. MICHÁLEK, Ondřej. *Kapitoly z černého umění: přehled grafických technik a některých průmyslových technologií tisku*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4185-6.
10. KREJČA, Aleš. *Grafické techniky*. 3. vyd. Praha: Aventinum, 1995, 205 s. ISBN 8085277484.
11. JOHN, Jiří a Jaromír ZEMINA. *Jiří John: 10 úvah o umění, o přírodě, o životě a umírání*. Praha: Odeon, 1988., str. 44 – 45
12. Naděžda Plíšková. *Kresby a grafika: [Katalog výstavy]*. Olomouc, 1978.
13. VINKLÁŘ, Josef a Václav DUŠEK. *Pokus o kus pravdy*. [Litvínov]: Dialog, 1993. ISBN 80-85843-54-4.
14. RANNÝ, Emanuel a Zdeněk ČUBRDA. *Emanuel Ranný*. Praha: Gallery, 2012. ISBN 978-80-86990-17-0., str. 47
15. TUNKLOVÁ, Ilona. *Vladimír Komárek. Malba a grafika z let 1979-1989: [Katalog výstavy]*. Hodonín, 1989.
16. CHALUPA, Pavel a Bohuslav REYNEK. *Bohuslav Reynek: mezi nebem a zemí. V Řevnicích: Arbor vitae ve spolupráci s galerií a nakl. Měsíc ve dne v Českých Budějovicích a obecně prospěšnou společností Smetanova Litomyšl*, 2011. ISBN 978-80-87164-71-6.
17. CHALUPA, Pavel. *Bohuslav Reynek: (1892-1971). V Řevnicích: Arbor vitae ve spolupráci s Fondem Bohuslava Reynka a nakladatelstvím Měsíc ve dne v Českých Budějovicích*, c2011. ISBN 978-80-87164-84-6.
18. SVOBODA, Pavel. *Biblioterapie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN 978-80-244-3684-5

19. CAPACCHIONE, Lucia. Tvořivý deník pro děti: průvodce pro rodiče, učitele a výchovatele. Hodkovičky: Pragma, [2003?], c1982. ISBN 80-7205-912-2

Internetové zdroje

1. Eva Hesse: Diaries. Hauserwith [online]. [cit. 2021-02-21]. Dostupné z: <https://www.hauserwirth.com/publications/9437-eva-hesse-diaries>
2. SPEED, Mitch. The Ellipses of Eva Hesse: Reading Her Collected Diaries. Momus [online]. [cit. 2021-02-21]. Dostupné z: <https://momus.ca/the-ellipses-of-eva-hesse-reading-her-diaries/>
3. *Order and Chaos: From the diaries of Eva Hesse* [online]. Art in America, 1983 [cit. 2021-02-23]. Dostupné z: <https://www.artnews.com/gallery/art-in-america/aia-photos/eva-hesse-archive/2-11905/>
4. POSPISZYL, Tomáš. About. *Böhm, Franta* [online]. [cit. 2021-02-24]. Dostupné z: <https://www.bohmfranta.net/about/>
5. WORK - Není to to co by to mohlo být. *Böhm, Franta* [online]. [cit. 2021-02-24]. Dostupné z: <https://www.bohmfranta.net/about/>
6. The art of Louise Bourgeois. TATE [online]. [cit. 2021-03-31]. Dostupné z: <https://www.tate.org.uk/art/artists/louise-bourgeois-2351/art-louise-bourgeois>
7. Louise Bourgeois: 10 AM is when you come to me. TATE [online]. [cit. 2021-03-31]. Dostupné z: <https://www.tate.org.uk/art/artworks/bourgeois-10-am-is-when-you-come-to-me-al00345>
8. Louise Bourgeois: Ode á l'Oubli. MoMA [online]. [cit. 2021-03-31]. Dostupné z: <https://www.moma.org/collection/works/98440>
9. DUFKOVÁ/ŠINDELKOVÁ, Mariana. Jiří John. Artlist - databáze současného umění [online]. 2013 [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: <https://www.artlist.cz/jiri-john-936/>
10. CHMEL DENČEVOVÁ, Ivana. Její tvorbu poznamenalo manželství oscilující mezi láskou a nenávisť. Osudové ženy: Naděžda Plíšková [online]. [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: <https://dvojka.rozhlas.cz/jeji-tvorbu-poznamenalo-manzelstvi-oscilujici-mezi-laskou-a-nenavisti-osudove-8139958>
11. VITAR, Jan H. Jak se dělá manželství. Respekt [online]. 2019 [cit. 2021-04-09]. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/kultura/jak-se-dela-manzelstvi>

Anotace

Jméno a příjmení, titul:	Jiřina Kvasničková, Bc.
Katedra nebo ústav:	Katedra výtvarné výchovy
Vedoucí práce:	Doc. Ondřej Michálek
Rok obhajoby:	2021

Název práce:	Intimní deník
Název v angličtině:	Intimate diary
Anotace práce:	Diplomová práce se zaměřuje na ilustraci vlastních textů, vybraných z autorčiných deníků. Teoretická část pojednává o psaném deníku a představuje ženské autorky deníků, zabývá se výtvarnými umělci tvořícími na toto téma, dále technikou suché jehly a českými umělci, kteří jí zastupují. V rámci praktické části vzniklo deset listů vytvořených suchou jehlou doplněných tištěným textem z autorčina deníku. V didaktické části vznikla výtvarná řada pro žáky ZUŠ na téma deník.
Annotation:	This diploma thesis targets at illustration of self-written texts from the authors diary. Theoretical part deals with a diaries written by female authors, next deals with visual artists who make their art based on the diary topic and introduces the technic of dry point and the czech artists who represent it. There is ten graphics sheets completed with texts from diaries in the practical part. As a didactic part is considered the art cycle on the topic diary made for pupils at the art school.
Klíčová slova:	Deník, suchá jehla, umění, hlubotisk, intimní, ilustrace, text, umělci
Key words:	Diary, dry point, art, intaglio, intimate, illustration, text, artists
Přílohy:	1 CD
Rozsah:	81 stran
Jazyk práce:	český